شورا

اوچنچی ییل

عدد ١٤ * سنه ١٩١٠

محرری رضاءالدین بن فخرالدین =

ناشرلری م. شاکر م. ذاکر راميفلر

مندرجه‌سی :

آتیلا. هون ترکارینڭ الڭ مشهور خانلرندن .

توحید وعلم. امام ومدرس سرورالدین .

ایسرکلك. (دوقتور بسیم عمر افندی اثرندن مقتبس) .

تیل واملا مسئله‌سی.
I بهرام بیك ترجمان دولتشایوف .
II ن . دوماوی .

بودژیت. اقتصادی وفنی مصاحبه ن . آغه‌یف .

احکام شرعیه مجموعه‌سی I

حکمت اسلامیه IV . عبدالقیوم بهمانی .

«امام غزالی» رساله‌سینی انتقاد II .

علم یولنده ملتلرنڭ اتفاقی. مترجمی ع . ف .

میسیونیرلر جمعیتلری I

پیداغوغیا. الفبا یاکه تهجئه کتابی . احمد جان مصطفی .

مراسله ومخابره. اورسکی ، کرمینه، قزان، چیلابی، زایسان ، بورای ، الیکساندرووا ، ایمانقول دن .

اشعار. «ریا ودوغریلق» معلم شاکر المختاری . «یرگه» سعید سونچه‌لهی . «دگز» عبدالعزیز مناسبف .

تقریض.

متنوعه. فرنڭ لسانلرنده قرآن شریف ترجمه‌لری . هندستانده اسلام علماسی جمعیتی. ٢٠ یل یوقلاماوچی وغیریلر.

لطائف.

بورانده. حکایه - ش . کمال .

مداهنه‌گه مثال

دینلرگه نظارت قیلوچی و دین باشلغی اولان محکمه‌ده خدمت ایدوچی الوغ بر آدمنك ایشاگی وفات اولدیغنده شهرده و اطرافده اولان روحانیلر اتفاق ایله جیولشوب کیلوب الوغ آدم‌گه تعزیه قیلدیلر، ایشاکنی اوز قوللری ایله دفن ایتدیلر. صوڭره‌دن کوب مرثیه‌لر سویلاب شعرلر ترتیب قیلوب الوغ آدمنی تسلیه قیلدیلر و کوڭلینی یواتدیلر. اوشبو کونلردن صوڭ کوب وقت اوتمادی، مذکور الوغ آدم اوزی‌ده وفات ایتدی. فقط بو دفعه‌سنده ایشاك حقنده اولان احتراملر شویله طورسون، ایشاکنی اوز قوللری ایله کوموچی روحانیلر حتی الوغ آدمنك جنازه‌سینه‌ده حاضر اولمادیلر.

اداره‌دن

«یاصالما کوزلر» اسملی مقاله‌نك آخرنده امضا یوق. اگرده «شورا» ده باصدره‌قنی قصد ایتسه‌ڭز تمام امضاڭزنی هم آدرسڭزنی بیان قیلورسز.

- حافظ حلمی افندی‌گه: باصلاچق.
- بدرالدین عمرانی افندی‌گه: مقاله‌ڭز اوز نوبتنده باصلنور.

* محمد ابن عربی‌گه منسوب اولان بیتلرنك وزنلری ناقص اولدیغندن اوستون بعض سوزلرده لحن واردر. شول سببلی «شورا» ده درج اولنمادی، معذور بیورله.

* «مریم» اسمنده اولان حکایت ضررسزدر. فقط «شورا» ده باصار ایچون بعض جمله‌لری مانع در. اگرده تصرف قیلورغه رضا اولسه‌ڭز، برر مکتوب ایله بیان ایتمك لازم کلور.

* عبدالبر افندی آتاوی‌غه: حکایتڭزنی اوزڭز قوشقان اورن‌غه ویردك.

* احمدسوی ایله عبدالحق اسملی شاکردلرگه: حسینیه وقفلرینك متولیلری اسمینه یازمش کاغدڭزنی تیوشلی یرینه تابشردق. لکن آنده غوبیرنا، اویاز، آول ڤولصکز یوق، شونك ایچون کاغدڭزدن نتیجه چیقماز.

* سونچه‌له‌ی افندی‌گه: آچیق مکتوب یازلدی. „وقت“ هم „شورا“ یباركه باشلادی.

* صابرجان القورماشی افندی‌گه: مکتوبڭز آلدغی عدده باصلنور.

* حسن افندی‌گه: عبدالرحمن خان ترجمهٔ حالی «شورا»ده بوکون‌گه قدر باصلدیغی یوق بلکه کله‌چکده باصلنور.

* محترم بهرام بیك افندی جنابلرینه: جوابلرڭز تابشرلدی «شورا» ده درج اولنور.

علمی، ادبی و اقتصادی «مسلمانین» ژورنالینه مشتری دفتری آچقدر.

«مسلمانین» روس دیلنده اولوب 1908 سنه ایون 15 ندن بیرلی فرانسیه‌ده پاریژ شهرنده نشر ایدیله‌در. مسلکی حر اولدیغی حالده، مذکور ژورنال دین قارنداشلریمزنی محبت و علم بولینه ایرشدروب آنلرنی مدنیت، معرفة، اتحاد وترقی حاصل ایدرگه قوتینی صرف ایده‌چکدر. «مسلمانین» نك هر نومیری زور فارماتده ٢٤ صحیفه‌دن عبارت اولوب، ایکی هفته‌ده بر مرتبه چغادر. یاڭی مشتریلرگه بوکه‌گه‌چه باصامش نومیرلر همه‌سیده بوش بیرلور.

روسچه‌دن باشقه دیل بلمگان دین قرنداشلریمزگه یاردم اولرق «مسلمانین» اداره‌سی اسلام دینی‌نك بارچه شرطلرینی آچق دیل ایله بیان ایدن «شروط الاسلام» نامنده برکتاب باصارغه کرشدی. مندرجه‌سی: ١) محمد عم و باشقه انبیالر تاریخی. ٢) اعتقاد، ٣) عبادت، ٤) عملدر. مذکور کتاب ٤ جزء اولوب 1911 سنه «مسلمانین» مشتریلرینه بوش بیرلور. خصوصی آلوچیلرغه ٣ صومدر، هر جزئی بر بر آرطلی کوندریلور. «مسلمانین» نك برنومرن صوراغوچیلرغه آقچه‌سز کوندریلور. بهاسی بارچه مملکتلره سنوی ٧ صوم، یارطی سنه ٤ صوم، اوچ آی ٢ صوم، بر نومیری ٣٠ کاپکدر. یللق مشتریلرگه «بوکونگی ترکیه» نامنده ١٥٥ صحیفه‌لك کتاب هدیه قیلنور. (M. Tatarine اثری)

مکتوب، آقچه و قول یازولرینی محرر اسمینه کوندرو شرطدر.

Парижъ, (франція). 9 rue Adolphe-Focillon 9. XIV arr. Paris. Redacteur en chef du Journal „MOUSSOULMANİNE“ M-eur Magomet- Beck de' Hadjetlache.

ناشر ومحرری: محمود حاجی تلاش.

شرق کتابخانه سی

صاحبی: احمد اسحاقی

اورسق شهرنده

سنهٔ تأسیسی ۱۹۰۶

Адресъ: *Орскъ*, Оренбург. губ.
Ахмеду Исхакову.

« شرق کتابخانه سی » نده مصر - استانبول - هند - بیروت مطبوعاتی کلیتلی صورنده موجود در.
مکتب ومدرسه‌لر ایچون هر فندن، هر تورلی درس کتابلری، کوبلب آلغوچیلرغه‌غایت آرزان بها ایله کوندرلمکده در.
مفصل « اسامی الکتب » بوش یبارلور.
زاداتکه‌سز نالوژ ایله یبارلماس. بر سپارش (زاکاز) نڭ دورتدن بری قدر زاداتکه یباریلورگه تیوشلی.
پوچته مصارفی آلوچیدن.

«وقت» مطبعه‌سنده

هرتورلی کتابلر، خط و اسچوط بلانقه‌لری، کانؤیرتلر، طوی وضیافت ایچون زاپیسکه‌لر، تبریك هم ویزیت کارتوچکه‌لری نفیس وگوزل روشده اشلنه‌در. چیتدن صوراتوچیلرغه تیز مدتده اشله‌نوب یباره‌در.

آدرس:
Оренбургъ, Редакція газ. „ВАКТЪ“

محترم اماملرمز دقتنه!

یاشلر قویلور ایچون

میترقه دفترندن سؤیدینیه بیرورگه فورماسی دوخاونی صابرانیه طرفندن یاصالوب تصدیق ایدلگان میتریچسکی اسپرافکه‌هم سیمینی وبیسکه بلانقه‌لری باصلوب چقدی.

بهالری: یوز دانه‌سی ۵۰ ق. پوچته مصرفی ایله ۸۵ ق.
نالوژ ایله ۱ صوم.

آدرس: Оренбургъ, Редакція газ. „ВАКТЪ“

„کریموف، حسینوف وشرکاسی“ نڭ کتاب مغازینلری

اورنبورغده هم اوفاده.

کلیتله صاتلمقده بولغان عربی کتابلر:

		بهاسی	پوچته ایله
تذکرهٔ داود	۲جلد	۲صوم ۵۰تین ،	۳صوم ۱۵تین
کشف الظنون	۲ «	۵ « ۵۰ « ،	۶ « ۱۵ «
نزهة المجالس	۲ «	۱ « ۸۰ « ،	۲ « ۲۵ «
الملل والنحل	۲ «	۵ « ۵۰ « ،	۶ « ۱۵ «
تفسیر ابن عباس	۱ «	۲ « - « ،	۲ « ۴۵ «
المیزان الشعرانی	۲ «	۲ « - « ،	۲ « ۴۵ «
الناسخ والمنسوخ	۱ «	۲ « ۳۰ « ،	۲ « ۵۵ «
تنبیه الغافلین	۱ «	۱ « ۳۰ « ،	۱ « ۵۵ «
تاریخ ابوالفدا	۴ «	۵ « ۵۰ « ،	۶ « ۱۵ «
اللالی المصنوعة فی الاحادث الموضوعه		۲ص. ۵۰ق.	۲ص. ۹۵ق.
الهدایه مع الکفایه	۴جلد	۵ صوم	— —
مشکوة المصابیح	۲ «	۱۰ «	— —
فتح القدیر	۸ «	۲۲ «	— —
حیوة الحیوان	۲ «	۳ «	— —

نشریات کریمیدن ایکنچی وآلتنچی جزءلرندن باشقه همه جزءلرینك حاضردر. کیره‌ك کشی تیزره‌ك آلوب قالسون!

هر تورلی کتابلر:

	بهاسی	پوچته ایله
نظام واسلام	۳۰ تین	۳۴ تین
بیچاره قلبنڭ طوره‌شی	۲۸ «	۳۲ «
زاباتوله‌ك ایله صوصلو	۸ «	۱۰ «
قللر دوستی	۷ «	۹ «
منتخبات کریمی‌دن I	۵ «	۷ «
« II	۵ «	۷ «
« III	۵ «	۷ «
« IV	۵ «	۷ «
محبت حفاسی	۱۰ «	۱۲ «
اسلام وهانوتو	۲۵ «	۲۹ «
مناصب دینیه	۲۵ «	۲۹ «
مکتب وزکات	۲۵ «	۲۹ «
یوان غوں پاپالر وملالر	۲۵ «	۲۹ «
شرق حکایه‌لری	۸ «	۱۰ «
بختلی قز	۱۴ «	۱۸ «
قرق قاراق	۱۸ «	۲۲ «
معلم ومربیلره رهنما ایکی جزء	۳۰ «	۳۴ «

بر مقدار زاداتکه یبارلسه اوشبو کتابلر هر طرفقه یبه‌ریله‌لر.

Оренбургъ, یاکه Уфа Т-ву Каримовъ, Хусаиновъ и К-о.

«وقت» اداره خانه‌سینڭ اوز مطبعه‌سنده نفیس روشده اعلا کاغدگه باصلوب چققان توبانده‌گی اثرلر اداره‌ده هم مشهور کتابچیلرده صاتلمقده‌در. اداره‌دن یوزلب آلوچیلرغه مخصوص اسکیدکه قیلنور. آدرس: Оренбургъ, редакція газ. „ВАКТЪ“

درس کتابلری:

«محمد علیه السلام»

معتبر اصللردن آلنوب یازلمش بو اثرمکتب بالالری ایچون درس ایتوب اوقوتورغه موافقدر. محمد صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینڭ حیاتی، نبوتی، بیوك حادثه‌لر وانسابی بیان قیلنمشدر. مرتبی رضاءالدین بن فخرالدین. حقی ۲۰ تین، پوچته ایله ۲٤ تین.

«تاریخ اسلام»

ابتدائی و رشدی مکتبلرده اوقوتمق ایچون آچیق ترکی تلنده یازلمش بو اثر، ایکنچی مرتبه باصلوب چیقدی. مرتبی استانبولده مکتب سلطانی مأذونلرندن عثمان افندی جلیللر. حقی ۱۸تین، پوچته ایله ۲۲ تین.

«جغرافیای عمرانی»

غیمنازیه و ریالنی مکتبلرده درس ایتلوب اوقوتولا طورغان درست کتابلرندن آلنوب ترتیب ایدلمش بو اثرنڭ تلی آچیق، افاده‌سی ینگل. شونڭ ایچون مکتبلرده درس قیلوب اوقوتورغه مناسبدر. مرتبلری فاتح کریموف ایله نورالدین آغه‌یفدر. حقی ۳۰ تین، پوچته ایله ۳٦ تین.

«بالالار اچون واق حکایه‌لر»

باشقا تللردن کوچرلوب ترتیب ایتلگان بر اثردر. مرتبی دردمند. حقی ۱۲ تین، پوچته ایله ۱٦ تین.

مطالعه کتابلری:

«باصلماغان شعرلر»

اوتوزقدر ذاتلرنڭ شعرلرندن نمونه‌لر جیولوب باصلمش شعر مجموعه‌سیدر. حقی ۲۰ تین، پوچته‌ایله ۲٤ تین.

صاف تاتارچه

ترکیچه‌مزگه یات تللردن قاتشدروب یازغانغه شکایت ایتوچیلر بیك کوب. تاتارچه غنه یازو کرك ایدی دیلر. «شورا» اداره‌سی تاتارچه‌غنه یازونی تجربه قیلوب قارار ایچون تل یاریشی آچقان و تاتارچه غنه یازوچیغه مکافات تعیین ایتکان ایدی. ایشته قلم اهللرمزدن ۷۲ کشی موڭا اشتراك ایتوب تاتارچه‌غنه یازوده اوزلرینڭ هنرلرن میدانغه قویدیلر. تلمز ایچون بیك قیمتلی، هوسکارلر ایچون بیك غنیمت بولغان بو تاتارچه‌غنه مقاله‌لرنی برگه جیوب باصدرلدی.

اوشبو ۱۹۵ صحیفه‌لك اثر، گوزل کاغدده گوزل روشده باصیلوب هر بر کتابچیلرده ۷۵ تین‌گه صاتلمقده‌در. پوچته ایله ۸۵ تین. اصقلادی «وقت» اداره‌سی اورنبورغده.

«کتب سته و مؤلفلری»

حدیث و سنت عالملری قاشنده «کتب سته» دیه مشهور اولان صحیح بخاری، صحیح مسلم، سنن ابی داود، جامع ترمذی، سنن نسائی، سنن ابن ماجه، موطأ مالك کتابلری حقنده یازلمش بر رساله‌در. کتب سته مؤلفلرینڭ ترجمهٔ حاللری و حدیث علمی طوغروسنده بعض بر کرکلی فائده‌لر هم وار. ۱۳٦ بیتدن عبارت اولان بو رساله‌نڭ حقی ٤۵ تین.

«رحمت الهیه»

بو اثر، محترم موسی افندی طرفندن قوزغاتلمش «رحمت الهیه» مسئله‌سی حقنده مجتهد و محدث ابن القیم الجوزیه حضرتلرینڭ «حادی الارواح» نام بیوك اثرنڭ اولان بر فصلینڭ ترجمه‌سندن عبارتدر. ایکنچی مرتبه باصلدی. مرتبی رضاءالدین بن فخرالدین. حقی ۱۰ تین، پوچته ایله ۱۲ تین.

«ترویسکی علماسی و اصول جدیده»

اصول جدیده ایله بالالر اوقوتمق شرعا وعقلا درست ایدیکی حقنده، شیخ زین‌الله نقشبندی حضرتلری هم برابر اولندیغی حالده ترویسکی علماسینڭ اعلام نامه و عمومی نصیحتلرندن عبارت بر اثردر. ایکنچی مرتبه باصلدی. حقی ۵ ...

Оренбургъ, тип. газ. „Вактъ“

سنه ٣ عدد ١٤

رجب ٢١ سنه ١٣٢٨ ١٥ ایيول ١٩١٠ سنه

مشهور آدملر والوغ حادثه‌لر

آتیلا

ولادتی ٤٠٦ ده. وفاتی ٤٥٣ ده.

آتیلا، «هون» دیه مشهور اولان ترك قبیله سینك (هون ترکلری حقنده ٢نچی جلد «شورا» ده بر قدر معلومات وار، ٥٢٢ — ٥٢٣ نچی صحیفه‌لرگه مراجعت اولنه) الڭ شهرتلی خانلرندن ایدی. اصل اسمی «اتل» اولوب (١) «آتیلا» ایسه آندن محرف در. ۋولغا ییلغاسینك ایسکی اسمی «را — راس» اولدیغی حالده اوشبو خان اسمی ایله «اتل» آتالمشدر.

آتیلا، منذورك یاکه مونجوق اسملی بر خان اوغلی اولوب میلادی ایله ٤٠٦ تاریخنده دنیاغه کلمشیدی. یاش وقتندن اعتبارا آتاسی و آباقالری ایله برلکده صوغشلرده اولدیغندن آت اوستنك یورر گه و سفر مشقتلرینی یوکلارگه اوگرنمش؛ صوغش خصوصلرنده و سیاسی اشلر حقنده اولان تدبیرلر حقنده معلومات کسب ایتمشیدی.

آتیلا، اورتا بویلی، زور باشلی و کچوك کوزلی، ینگل سویاکلی، آچیق یوزلی کوسه سقاللی فقط عصبی مزاجلی ایدی. اعضاسی غیر متناسب

(١) محیط المعارف.

اولدیغی حالده اخلاقی گوزل، عهدنده طوروچی، کوب عفو قیلوچی، غایت جسارتلی و قهرمان فقط شفقتلی و مرحمتلی ایدی. ایلك وقتنده صوغش سو-یوچی اولسه‌ده خانلق منصبنه چیقدیغندن صوڭ سیاسی وتدبیرلی بر آدم اولمش، اوشبو سببدن الڭ بیوك قوماندانلردن صانالمشدر.

میلادی ایله ٤٣٣ تاریخنده هون ترکلرینك خانلری اولان «رو» یاکه «روغلان» اسملی خان وفات ایتدیکنك بر طوغمه‌سینك اوغللری اولان اوشبو یرده یازلمقده اولان «آتیلا» ایله «بلیدا» حکمدار اولدیلر. صوڭره ایسه بلیدا اوز اختیاری ایله خان لغندن استعفا ایتدی و مملکتنی طوغمه‌سی آتیلاغه تابشردی.

آتیلا، اسکیت و جرمان قوملرینی اوز ضبطنه آلدی و فوق العاده کوچلی و بیوك بر مملکت تأسیس قیلورغه موفق اولدی (١). جایق و «ایدل» بوی لری، قاره دڭز اطرافی آتیلا قول آستنده اولور، چین ایمپراطورلری و تاتار خانلری آراسنك ایلچی لری یورر ایدی.

(١) آتیلانك تیتولی (عنوانی) «عنایت آلهیه ایله هون لرنڭ، مدیالیلرنڭ (عراق عجم واذربیجان مملکتلری)، غوتلر نڭ، دانیلرنڭ قرالی» ایدی.

بر یرگه صوغشغه چیقار اولسه بر میلیونغه یاقین عسکری اولور، علمی آستینه الوغ خانلر و پادشاهلر ییغولوب بونڭ خدمتنده یوررلر ایدی.

صوڭ وقتلرده ایران طرفینه واروب «قزوین» شهرینی و ارمنستان مملکتنی ضبط ایتدی. فرات بویلرنده اولان قوملرگه غلبه قیلوب کوب غنیمتلر آلدی، شرقی روما دولتنی طغزلقغه توشروب استانبول ایمپراطورینی جزیه‌گه باغلادی، فرانسه اوستنه (اول وقتده غال اسمنده ایدی) یوروب کوب ضرر کتوردی، ایتالیا ایله صوغشوب غالب اولدی.

اوشبو درجه‌ده غالب اولان ترکلر، هیچ بر اورنده و هیچ بر زمانده دین اشلرینه مداخله ایتمامشلر و بر کیمسه‌نڭ دینی حسیاتنه حرمتسز اولمامشلر. بلکه نه کبی قوملرگه غالب اولسونلر و نه کبی شهرنی فتح ایتسونلر، دین عالملرینه احترام ایتمشلر و عبادت خانه‌لرگه امان ویرمشلردر. بوندن باشقه، بتون حرکتلری عدالت اصولینه مبنی اولوب مملکتلرنده جبر و ظلم اولماز، صوغش وقتلرندن باشقه‌ده هر بر قومنی بر تیگز کوررلر ایدی.

آتیلانڭ تختگاهی حقنده جغرافیا عالملری و مؤرخلر کوب تفتیش ایتسه‌لرده بو کونه قدر بونڭ اورنینی بیلورگه موفق اولمامشلردر. مع مافیه «دون» ییلغه‌سی «دونای» ییلغه‌سی آراسنده اولدیغنی و بعضیلرده «ایدل» اطرافنده ایدیکنی ظن قیلورلر. آتیلانڭ سرایی آغاچدن، مونچه‌لری تاشدن بنا اولنوب اهالی اویلری کیز چادرلردن عبارت اولدیغی مرویدر.

آتیلا سرایینده پك کوب بولمه‌لر اولنوب هر بر خاتونی آیروم بولمه‌لرده طورر اولمشلر و شول وقتده خاتونلرده حجاب اولمادیغندن چیتدن کلمش ایلچیلر ایچون یاصالمش مجلسلرده آتیلانڭ خاتونلری‌ده برابر اولنورلر ایمش.

هونوریا اسمنده اولان خاتونینی ایتالیالیلر حبس ایتدیکلرنده آتیلا، ایتالیانی تهدید قیلورغه کرشدی و صوغشرغه حاضرلنوب یوردیکی وقتده نه کبی فکرگه مبنیدر «ایدیکو» اسمنده بر یاش قز ایله نکاحلانوب شونڭ ایله کورشدیکی کیچه‌سنده کینات اولم ایله وفات ایتدی.

ترکلر، غایت حرمت اوزرنده اوزلرینڭ الوغ خانلری اولان آتیلانی آخرت سفرینه اوزاتدیلر، الڭ ایلك آلتوندن یاصالمش تابوت ایچینه صالوب آنی کموش تابوت ایچینه، آنی‌ده تیمر صندوق ایچینه صالدیلر، قوراللرینی یانینه قویدقلری حالده تون اورتاسنده قبرینه کومدیلر.

آتیلا وفات اولدیغندن صوڭ مملکت تارالدی و چیت قوملر باش تارتوب اوزلرینڭ استقلاللرینی قایتاردیلر، ترکلر هم «بلغار» و «خزر» اسملری ایله بر قاچ فرقه‌لرگه آیرلدیلر.

هون ترکلری یالگز کتوچیلك ایله‌گنه دگل بلکه سودا ایله مشغول اولورلر، روما و غال مملکتلرنده بیوك سودالر قیلورلر ایدی، اوشبو سببدن بونلر شول عصر خلقلرینڭ الڭ مدنیتلیلرندن صانالور.

«بلغار» شهرنده روما اصولنده صالنمش یورتلر اوشبو ترکلر طرفندن بنا اولنمشدر. بونلرنڭ بالالری حتی روسلرغه‌ده کلیسه‌لر بنا ایتدیکلری مرویدر. (بو کونگی مسجدلرنی روسلر بنا قیلدقلری کبی).

آتیلا، میلادی ایله ٤٥٣ تاریخنده وفات ایتدی. سیاست و حسن اخلاقی، نظام و عدالتی مؤرخلر طرفندن مدح ایدلنوب بترلمامش اوشبو ترك قهرمانی حقنده صرف دشمانلق و تعصبغه مبنی روماولر طرفندن تصنیع ایدلمش بهتانلرنڭ «قاموس الاعلام» کبی جدی و اهمیتلی بر اثرده اولنمه‌سی شایان تعجبدر.

مقالەلر:

توحید و علم

۱۱

ایسکی دینلر و تحریف.

نوع انساننڭ دنیا و آخرت سعادتنه ایصال قیلان ادیان فطریەلری حضرت صافی الله آدم (ع.م.) ایله باشلانوب خاتم الانبیا اولان پیغمبرمز محمد صلی الله علیه وسلم ایله تمام اولەشدر. بو ایکی نبینڭ آراسی بیگلر ایله سنەلر اولنوب شول مدت ایچنده حسابسز انبیا اصطفا قیلنمشدر. هر بر نبی، بر قوم اوزرینه مبعوث اولوب آنلرنی دین فطری ایله اصلاح ایتمشلردر.

انبیانڭ اکثری معلوم اولەاسەده بر مقداری قرآن کریم ایله بیان قیلنمشدر. آنلر ایسه قرآن کریمڭ اسملری و قصەلری اولان انبیای کرام حضرتلریدر.

پیغمبرلرنی اوچ دور ایله اعتبار قیلمق ممکندر. بری: حضرت آدمدن باشلاب حضرت ابراهیمگه قدر اولان پیغمبرلردرکه، آنلر ایسه بیك ایسکی زمان پیغمبرلری اولوب آنلرنڭ دینلریده ایڭ ایسکی دینلردن اولنور.

ایکنچی دور: حضرت یعقوب و یوسف (ع.م.) لردن باشلاب حضرت عیسی (ع.م.) گه قدر اولان بنی اسرائیل پیغمبرلریدر. یعنی بنی اسرائیلدن ظهور ایدن جمهور انبیا (ع.م.) لردر.

اوچونچی: جملەسینڭ خاتمەسی واکملی اولان حضرت پیغمبرمز (صلی الله علیه وسلم) در.

اوشبو دورلرده بعث اولنان انبیانڭ هرقایولری حقیقت انسانیت اوزرینه مظهر اولەرق یبارلمشلر. و عالم انسانیت اوزرینه هر قایولری بر نمونه اولوب فضائل انسانیەنی کوسترمشلردر. بونلر نوع انسانده مکنون و مکنوز اولان حکمت ربانیەنڭ قپولرینی آچدیلر. اگرده اول انبیا اولمسەلر ایدی بتون نوع انسان وحشت عالمنده قالاچق ایدیکه، بو زمانلره قدر دنیاده مدنیت و علم، معرفت و حکمت، فضیلت و انسانیت و فلانلردن نام و نشان اولنماز ایدی. خالق تعالی نڭ مخلوقاتنڭ مکنون اولان حقایق حکمیەسی هم فتح اولنمایوب قالاچق و عالم انسانده‌غی بونچه درلو مدنیت و ترقیات و بونچه درلو فنون و معارف، علم و صنایعنڭ جملەسی ظهور ایتمەیەچك ایدی. بالجمله حکمانڭ ده ملکات عقیلەلری همان آچلمایەچق ایدی.

بناءً علیه انبیاً ع.م. لر نوع انساننڭ ایڭ مقدس و محترم صنفلری اولنورلرکه، حتی آنلر کمالات انسانیەنڭ مقتدالری اولنوب حقیقت انسانیت نگده امامری اولنورلر. بناءً علیه جمله انسانلرنڭ و رد زبانلری آنلره صلوات اوقومق وظیفهٔ مقدسەلری اولنورغه تیوشلی. حالبوکه: انسانلر طرفندن اول پیغمبرلرنڭ کوبلرینڭ اسملری اونودلوب دینلری ده ضائع اولنمشدر. حتی بعضیلرنڭ اسملری درلو افترالر ایله یاد ایدلوب طریقت عادلەلریده بتونلای تحریف اولنمشدر.

انبیاً کرامنڭ ایڭ قدیملرندن اولان حضرت آدم، شیث، ادریس، نوح، لوط، هود، صالح، ابراهیم (ع.م.) لرنڭ طریقت عادله وسنت راشدەلری بتونلای تحریف (۱) قیلنوب حتی قواعد دینیه

(۱) نوع انسانده مکنوز اولان عقیدهٔ الهیه فطرت انسانیه ایله ظهور ایتدیمی و یا که حضرت آدمنڭ تعلیمی ایلەمی؟ اول دخی بیکده معلوم دگلدر. انسانلرده اولان عقیدهٔ الهیه اوّل حالده طبیعت پرستلك وقوهٔ طبیعیەلرنده عبادت قیلمق ایله جایرامش.

و قوانین شرعیه‌لری نه‌دن عبارت اولدیغی تمام مجهول قالمشدر. اوشبو سببدن مذکور پیغمبرلرنك امتلری طریقت عادله‌دن عدول قیلوب رهبانلق، کاهنلق، فرعونلق، جبارلق، منجملك طریقه‌لرینه سلوك ایتمشلر و حقیقت انسانیتدن چقمشلر، حقـایق موجوداتدن عبارت اولان علوم انبیانی اونوتوب اوهام و خیالات عالملرینه دونمشلر، تعلیم آلهی اولان حکمتلردن یراق دوشوب آنلر یرینه وهمی عقیده‌لر و دوزمه مصاللر وضع قیلمشلردر.

بناءً علیه بنی بشـرده تعمیم اولنان باطل عقیده لرنك جمله‌سـی اول دورده اولان دینلردن تحریف قیلنمق ایله ظهور ایتمکلری احتمالات جمله‌سندندر. حتی که بتون اساطیر عالمینك ظهوری ده بوندن نشئت ایتمکی احتمالدر. بتون عالمده تعمیم اولنان عقیده‌لرنك جمله‌سندن اولان اجرام سماویه‌نی تعظیم قیلـق اصولی ده اول زمانارده‌غی کاهنلرنك ادیان الهیه‌نی تحریف قیلمـاقلرندن نشئت ایتدیکی ظن اولنور. حضرت ادریس ع. گه معجزه اولنه‌رق علم نجوم ویرلمش ایدی، احتمالکه صوگره‌لری بونی تحریف قیلماق ایله اجرام سماویه‌نی الوهیت صفاتلری ایله تانمشلردر. قابل و هابل نك (١) قربانلرندن و حضرت ابراهیم‌غه یاقلغان آتشلردن ده آتش پر-ستلك عقیده‌لری نشئت قیلسه جائزدر. برهمان، مانو، بوددی کاهنلرینکده طریقلری افراط قیلماق ایله بعض انبیانك حواریلرندن ظاهر اولوب قالمق لری ده احتمالدر. چونکه اول دینلرده انبیا آثـار ندن قالان بعض فضائل انسانیه‌لر معتبر اولنماقدهدر. شونك ایچون اول دینلرنك اصللری ادیان الهیه‌دن باشقه بر شی دگلدر، فقط افراط وتفریط قیلماق ایله طریق انبیادن چیقمشـلردر. ادیان باطله ملتلرینك هر قایولرنده فضائل انسانیه‌نك بر مقدارلری معتبر اولوب بونلر ایسه انبیا طریقه‌لرندن و حقیقی دین لرنك آثار باقیه‌لرندن باشقه بر شی دگلدر. فقط

(١) حضرت ابراهیمنی آتش یاندرمادیغی، آتشنی تعظیم قیلماقدن ظهور ایتدی دیه آتشنی احترام قیاورغه باشلامشلردر.

ادیان باطله‌نك اربابی اولان رهبـانلر و کاهنلر، منجملر اول فضائلی کندولرینه نسبت ایدوب تشهیر قیلدیلر (١) و شول سببدن کندیلرنی امام ایدوب کوسترمشلر و اوزلری تحریف ایله وضع قیلد-یقلرندن اول دینلره درلوچه اسملر قویمشلر. وپیغمبر لرنك اسملرینی بتونلای اونوتدرمشـلردر. بونلر، انسانیت امامری اولان انبیای کرام نك مقدس اسملرینی و طریقلرینی امحا قیلوب آنلرنك یرینه کندیلرینی عزیز امام ایدوب و بعض کاهنلر ایسه خالق حضرتنی ده اونوتدروب کنـدیلرینی آله و معبود تانتوب قالدردیلر. کاهنلر، انسـانلرنی اصل شرافت و فطرتلرندن دوندروب بعضیلرینی شیطانیت و بعضیلرینی بهیمیت سباعیت و بعضیلرینی عفریت، پریلر صورتنه دوشردیلر وکائناتنك خلاصه‌سی اولان حقیقی انسانیتنی تمام یوغالتدیلر، حق تعالی نك حکمتنه جنایت ایتدیلر.

انبیانك ایکنچی دوری: حضرت یعقوب ع. دن باشلاب حضرت عیسی ع. گه قدر اولان بنی اسرا-ئیل پیغمبرلریدر. بونلر هـم تعلیم و قوانین الهیه‌نی تبلیغ قیلمشلردر. ایسکی زمانلرده‌غی انبیانك دینلری تحریف اولنوب بتونلای یوغالدقلری کبی بنی اسرا-ئیل پیغمبرلرینك دینلری ده تحریف اولنوب یوغا-لمشدر. فقط شول قدر واردرکه: ایسـکی دینلرنك بتون قواعدی و قوانین انسانیه‌لری، بتون طریقت عادله‌لری و آنلرنك اسملری وشعارلری محوومندرس اولدیغی حالده بنی اسرائیل دینلری بتونلای مندرس دگللردر. چونکه شیمدیگی یهود نصـارالر هر بری اسرائیلی اولان پیغمبرلردن حضرت موسی و حضرت عیسی گه تابعلق دعواسـنده اولنورلر و کندیلرینی اهل توحید حساب قیلوب مشرك و مجوسیلرنی مکروه کوررلر، اساطیریلرنی اکفار قیلورلر، بزم پیغمبر مز صلی الله علیه وسلمدن باشقه انبیانك جمله‌سینه

(١) شـرقده بودی، برهمان دینلرنده اولان شـفقت، مرحمت، صداقت، امانت کبی فضائل بشـریه ایسکی پیغمبرلرنك مشکاتلرندن قالمش بولسه کرکدر.

ایمان کنوررلر، موسی و عیسی و بالجمله بنو اسرائیـل پیغمبرلرینی تقدیس ایدوب اوزلرینك آنلر طریقلرنده اولدقلرینی دعوی قیلورلر. ولو محرف اولسون قوللرنده تورات، زبور، انجیل اسـمنده کتب سماویه‌لری وار، ولو تغییر قیلنمش ده اولسون صلات، صیام کبی عبادتلری وار.

امام و مدرس سرورالدین.

ایسرکلك.

(دوقتور بسیم عمر افندی اثرندن مقتبس)

انسانلرنی، نسل و روغلرنی، قوم و ملتلرنی خراب ایته‌چك نرسه‌لرنك الك کوچلیسی ایسرکلك و ایسرتکچ ایچمك ایدیکی درست تجربه‌لر ایله معلوم اولمشدر. اوشبو حکمت ایچون اولسه کرکدر که دین مبین اسلام اوزینه تابع اولان خلقلرنی بو آغودن قاتیغ صورتده منع ایتمشدر.

ایلك زمان خلقلر بنك ایسرکلك (الکئول) حقنده معلوماتلری پك آز اولوب حتی خورما ایله بوزمدن باشقه شیلردن الکئول چیقارلدیغنی بیلمازلر ایدی. فقط صوڭ وقتلرده هرتورلی اورلقلردن حتی برانگی کبی شیلردن‌ده الکئول چیقارمق اصولی تابولدی.

هر نه قدر طبیبلر اوشبو زهرنی استعمال ایتمکدن منع قیلورلر، آدم بالاسینك سلامتلگی ایچون پك ضررلی اولدیغنی سویلاب طوررلر ایسه ده، الکئول چیقاروب آدملرنی آنی استعمال قیلورغه اوگرتمك حقنده اولان اجتهادلر کوندن کون آرتمقده‌در. اگرده یولینی تابسه‌لر ایدی حتی توپراقی ایله تاشدن‌ده الکئول چیقاررلر و بونی‌ده هر طرفه بیلغه‌لر قیلوب آغزوب بیاررلر ایدی.

فابریکلرده چیقارلمش و صاصوب بتمش الکئوللر کوب وقت خوش ایسلی نرسه‌لر قاتشدرلوب گوزل شیشه‌لرگه صالنور و صوگره مغازه‌لرگه ئولاشنور.

طب فنی اثبات ایتمشدرکه انسان بدنی ایچون اسپیرتنك هیچ ازومی یوقدر. بعض بر آدملر، الکئولنی صووقدن صاقلانمق نیتی ایله استعمال ایدرلر. لکن فن اثبات ایتدیکه، الکئول صووق ایچون فائده‌سی اولمق شویله طورسون بلکه صرف ضررلی بر نرسه‌در. اسپیرت، تنده اولان حرارتنی صاقلامق دگل بلکه آنی تلف ایلر.

اسپیرتکه عادت ایدوچیلرنك تنلری ضعیفلاندیکندن بونك تن‌گه قوت ویرمادیکی معلوم اولمشدر. حتی‌که الك آز الکئول، عادت ایدلدیکی تقدیرده بدن ایچون بیوك بر ضرر پیدا ایدر.

الکئول، اجتماعی جهتدن هم فائده‌سز بر شیدر. جنایت ایدوچیلرنك کوبسی اسپیرت استعمال قیلوچیلر اولدیغی درست حسابلردن معلوم اولمشدر.

الکئول آدم اوغلینك اوزینی‌گنه بوزمق ایله قالماز، بلکه بتون عائله‌سینی و نسلینی‌ده بوزار. سیکیر خسته‌لکلری، دیوانه‌لقلر و باشقه کوب چیرلرنك سببی، آتا آنالرنك اسپیرت استعمال ایلمکلری اولور.

ایسرتکچلرده ضررلی نرسه یالگز اسپیرت و الکئول‌گنه دگل بلکه برانگی کبی قیمتسز نرسه‌لردن چیقارلمقده اولان ایسرتکچلرگه ایسلرینی و توسلرینی بر قدر اولسه‌ده گوزللشدرمك قصدی ایله پك کوب باشقه بر زهرلی نرسه‌لر قوشارغه مجبور اولورلر، ایشته بو شیلر انساننك بدنینه، عقل و روحینه زور کمچیلکلر کتورر.

آوروپا خلقینك مبتلا اولدقلری پیڤا (صرا) غه پك بوزوق نرسه‌لر قاتشدرلدیغی، کیمیا عالملری طرفندن کشف اولنمشدر. خلقلر ایسه بونلرنی ایلك وقتده بیلماینچه و صوگره ده عادت اولوب توقتالا آلمینچه استعمال ایدرلر.

صوڭ وقتلرده طبیعی الکئوللرگه صنعی الکئوللر قوشارغه باشلادیلر. صنعی الکئوللرنك ضرری

طبیعی الکئوللردن نچه مرتبه‌لر الوغ ایدیکی طبیبلر طرفندن کشف اولندی. حالبوکه طبیعی الکئولده الڭ اثرلی آغو اولوب اوپکه، یوراکنی چریتور. اخلاقنی بوزوب آدمچیلکنی خراب قیلور ایدی. ایمدی بونی آرسنوب آڭا دخی قوتلی اولان صنعی زهرلر قوشلور.

اسپیرتنڭ آدم و عائله‌لرنی، ملتلر و دولتلرنی برباد قیلاچق آغو ایدیکنی بیلدیکری صوڭ، آوروپا دولتلری بوڭا دقت ایدرگه کرشدیلر. هر مملکتده عالملر خصوصی جمعیتلر یاصاب آدم بالاسینی اوشبو فلاکتدن آزاد قیلمق چاره‌لرینه توشدیلر. بو کونگه قدر گوزل نتیجه‌سی کورلمش چاره‌لر ایشته بونلردر:

١) ایسرکلکنی و ایسرتکچلرنی بوزوق کوستروب حکایت و رومانلر، هرکشی آڭلارلق درجه‌ده ینگل رساله و کتابلر، ایسرکارنڭ آدم کولکوسی اولان حاللرینی تصویر ایتمش رسملر و شعرلر باصدروب خلق آراسینه تاراتمق.

٢) ایسرکلکدن منع ایدیچك نصیحتلر و وعظلر سویلامك (فقط بونڭ ایچون وعظ سویلامکنڭ ادبلرینی، قاعده‌لرینی بیلمك و شوڭا تطبیق ایدوب سویلامك لازمدر. یوقسه کوب واعظلر، وعظ سویلامك آدابنی بیلمادیکلری سببلی بالعکس اوزلری بوزوقلق تعلیم قیلورلر). بو ایکی رقم اوستینه بزم طرفدن آرتدرلاچق اوچونچی رقم بودر:

٣) اوشبو مهلك اولان زهردن، اوقومش و تربیه کورمش معلملرمز نهایت درجه‌ده صاقلانمقلری و تربیه ایتمکده اولان بالالرغه بونی مکروه کوستروب طورمقلری.

فرانسز محررلری طرفندن یازلوب ترکیچه‌گه ترجمه ایدلمش بر اثرده آوروپا دوقتورلرینڭ اسپیرت حقنده اولان مطالعه‌لرینی اوقودق. بونلرنڭ هر بری ایسرتکچ استعمال ایدن قوملرنڭ ضعیف بدنلی و خسته اولوب‌ده ایسرتکچ ایچماش مسلمانلر، خصوصا روسیه مسلمانلرینڭ صاغلام و شاد روحلی اولدقلرینی اسپیرتنڭ ضررلی بر نرسه ایدیکینه دلیل اورننده کتوررلر.

ملتنڭ کیله‌چگی معلملر قولنده ایدیکی معلوم. یخشی اولسه‌لرده یامان اولسه‌لرده بو طوغروده اوشبو کونگی معلملر مسئول اولاچقلردر.

شورا: - فرانسزلر قاشنده گوزل نمونه اولوب طورمق ناچار صنعت دگلدر. بو موقعلرینی روسیه اسلاملری صاقلارغه تیوشلی.

تیل و املا مسئله‌سی.

I

محترم عبدالله افندی کچمری اوشبو ییل ٩ نچی عدد «شورا» مجلسینه املا حقنده بر مقاله یازوب «نه تاوش ایشتولسه شونی یازیق و آنی مکتب بالالرینه تعلیم ایتایك» نتیجه‌سینی چیقارمشلر.

کچمری افندی یکرمی ییللر قدر وقت، بالالر تعلیم ایتدیکندن احتمال که اوز فکرینی و وجدانینی قناعتلندررلك تجربه حاصل ایتکاندر. لکن یوقاریده مذکور نتیجه، بر یوزنده اولان تورك ملتینڭ استقبالنه سد اوله‌چغی‌ده شبهه‌سزدر.

اوتکان ییل بر مشهور مسیونیر ایله مصاحبت ایتدیکم وقت، تیل و یازو طوغروسنده سوز چیقاروب: «هر ملتنڭ و هر قومنڭ اوزینه مخصوص بر تورلی تلفظی، املا و یازوی بار. هر وقت لفظلر، ایشتولدیکی کبی یازلوب کیلسه و شول روشده هر ملتنڭ بالالرینه تعلیم ویرلسه اول وقتغنه شول ملت ترقی یولینه کرر. سارت، اوزبك، قزاق وقرغیز، تاتار ومیشار، باشقرد وترکمن، اذربیجان وغیر بو کبی متفرق ملتلرنی (دیمك بونده ذکر ایدلمش ترکلر ملت متفرقه ایمشلر) بر لسان اوزرینه قویمق فکری، قوری بر باش واتمقدن اوزگه نتیجه

ویرماز» دیمشیدی.

«نه‌کبی تاوش ایشتولسه شویله یازارغه تیوشلی» دیوچی کیمسه سوزندن (اوزی سیزماسه‌ده) شوشی مطلب چیقار وبویله یازمق اصولی، قوم نجیب ترك ملتینڭ بر برندن آیرلمقلرینه سبب اولور.

شبهه یوق، فکر حردر. هر کیم اوز فکرینی سویلر. شویله ایسه‌ده ایکنچی دولت دوماسنڭ مسلمان وکیللرنڭ هر بری ترك قومینه منسوب اولدقلری حالده اوز آرالرنده ترکیچه سوزلرگه بیلمادیلر، برینڭ سوزینی باشقه‌لری آڭلامادیلر، بو ایسه ترك لسانینڭ بر یولغه صالنمادیغی و اتحاد لسان طوغروسنده اهمیت ویرلمادیکینڭ نتیجه‌لرندن ایدی.

کچمری افندی اوز مسلکنی تعقیب ایتدیکندن حتی بو کون‌گه قدر بر نظام‌غه تابع اولان کلمه‌لرنڭ‌ده املالرینی اوزگارتمشدر. مثلا: کاغد، بوزلو، آسان، سویلاو، سوراو، روسیه، موندی، حاضر کلمه‌لرینی کغز، بزولو، آصاط، سیله‌و، صراو، راسیه، مندی، حزر صورتنده یازمش وکوب اورنده „ت“، „س“ حرفلری اورنینه „ط“، „ص“ حرفلری استعمال ایتمشدر.

کچمری افندی، „قز، آشاغز، ایدل“ کلمه‌لرینی „ممادش“ طرفنده اولان تاتارلرنڭ: „قظ، آشاغظ، ایزل“ روشنده سویلامکلرنده تیل‌گه آلورلق آیروملق یوق، دی. بو سوز خطا اولسه کرك. „پ، ت، ح، ز، ع، ق، و“ اورنلرینه „ف، ط، خ، ذ-ض-ظ، غ، ك، ی“ یازمق نه‌در؟ وبونی تقویه قیلمق نه‌در؟

بزنڭ بو کونگی ترکی تیلمز ترکی، فارسی وعربی اولان اوچ تیلدن مرکب اولوب، ایلك زمانلرده ترکلر، عرب وفارسیلر ایله تجاری وسیاسی مناسبتده اولدقلرندن وبیگراك‌ده اسلام دیننی قبول ایتدیکلرندن اصل ترك تیلینه عربی وفارسی کلمه‌لر قاتشمشدر. یوقسه اصل ترك تیلنده اوشبو „ث، ج، چ، ح، ذ، ض، ط، ظ، ع، ف“ حرفلری یوقدر فکرینده‌یم. ایمدی اوشبو اون حرفدن بررسی ترك سوزنده یازلور اولسه البته اصل حرف تغییر ایدلمش اولور.

بویله ایتمك خطا وغلط اولسه کرك. فرس معناسنده اولان „آت“نی اوشنداق „تابمق، قز، زور، یازو آسان“ کلمه‌لرینی „آط، طابمق، قظ-قذ، ضور، یاظو، آصاط“ رسمنده و: „چب، گب“ سوزلرینی تاشکند وفرغانه‌لیلر کبی „چف، کف“ روشنده یازارغه نه کبی ضرورت وار؟ بو کبی خطالرغه اصلا یول ویرمازگه تیوشلی.

محررلرمز بر سوزنی بر نچه روشده یازارلر ایسه بونڭ ایچون آنلر عیبلو دگل، زیرا که آنلرده، خطادن محفوظ دگل معلملرنڭ شاگردلریدر. مادام‌که تیلمز معین بر تلفظ ومقرر بر املاغه مالك اولماز، املا حقنده هر برمزده قصور کورلورگه یول آچیقدر.

بز مسلمانلر اورتاسنده مطبوعات ترقی ایتمادیکی‌ده تیل برلگی یوقلغندندر. یوقسه ترکستان اهالی اسلامیه‌سی اوزلری بر ملی غزته وژورنال‌غه مالك اولمادقلری سببلی تاتار غزته و رساله‌لرین اوقوب‌ده مطبوعات ترقیسی ایچون خدمت قیلورلر ایدی. اما نه فائده؟ تاتارلرنڭ سوزلرین واملالرین آڭلاب بتمیلر و شول سببلی ترکستان مسلمانلری معلومات آلمقدن محروملردر.

کچمری افندینڭ فکری نه سببدندر روسلرنڭ ملتچیلری وغزته‌لری خیاللرینه کلمامشدر؟ روسلرنڭ هر قریه‌سنده دیورلك باشقه تلفظ و شیوه‌لر واردر. روس قومنی ترقی ایتدرمکنی وهیچ اولمادیغنده ایگون اشلرندن معلومات صاحبلری ایتمکنی روس ملتچیلری وغزته‌چیلری اوزلرینه بورچ دیه بیلدیکلری حالده نه سببدر اوشبو ملتچیلر آول روسلری آڭلارلق شیوه‌لرده غزته‌لر ورساله‌لر باصدرمازلر؟ بلکه کتدکچه ادبی سوزلردن و مقرر املالردن چیقمازلر. اگرده نه تاوش ایشتولسه شویله یازمق اصولینه بنا قیلوب رساله‌لر ترتیب اینسه‌لر ایدی شکسز، کرستیانلر ایچون پك کوڭللی اولور وترقی قیلورلر ایدی. فقط بویله ایتمازلر، زیرا بونلر گوزل بیلورلرکه: تیل بوزلمق اتحادسزلق‌غه آلوب وارر. یوقسه شهرلرده یاشامش روسلر ایله قریه‌لرده معیشت

ایتمش روسلر تلفظلری آراسنده خیلی فرق واردر.

اوشبو قبیلدن بزلر هم ترک تیلمزنی ادبی روش‌گه وبر مقرر املاغه قویسه‌ق وبونی‌ده مکتبلر واسطه‌سیله ممکن قدر اورنلاشدرساق اتحاد لسان حاصل اولور ایدی. اتحاد لسان اولادی ایسه اتحاد ملت اوز اوزندن چیقار.

کمینه بهرام بیک ترجمان دولتشایوف.

II

ع. کچمری جنابلری «شورا»نڭ ٩ نچی عددنده اوزینڭ املاسین یاقلاب و ج. ولیدینڭ یازدقلرنی رد ایدوب بر مقاله یازغان. شول اوزون مقاله‌سینڭ خلاصه‌سی: «املاده تاوشنی الڭ زور قاعده ایدوب آلده توتارغه کرک» در. وجه‌سین‌ده: «بالالرغه ینگللك بولا، بالالر قایسی حرف ایله قوبیق دیه صوراماسلر» دی. ج. ولیدینڭ مثال اولارق کیترمش کلمات مختلفه‌لرینی اورما کوچ اویاسی کبی اوز آلدینه اوزی بتار، دی. املا مسئله‌سی ایله مشغول اولان بر ذاتنڭ اوشبوندی سوزلر یازووی بنم تعجبمنی آرتدرا. املا ایله لسان ایکاوی بر بینه بری یاقین اولدیغنی کچمری جنابلری شاید بله تورغاندر. شونڭ اوستینه توحید لسان مسئله‌سی ده میدانده ایدیکی خاطردن چقارلماسون. ذاتا ولیدی جنابلری املا حقنده بر فکر بیان ایتمدی؛ بلکه املا توزه‌توچیلر صاقلق ایله اش کورسه‌لر ایدی دیه اوتنچده بولندی. هم حقلی‌ده. چونکه املا دیگان نرسه بالالر اوینچغی توگل. بلکه لسانغه یابشقان وهر وقت لسان ایله برگه بولنا تورغان بیوك مسئله در. املا دیندلدی ایسه الڭ اوّل ذهنگه صرف علمی توشه. بس قواعد صرف یاصارغه کرك. کچمری جنابلری ایتکانچه نیچك ایشتلدی شولای یازلسه صرف نڭ کیره‌گیده قالمی بیت. درست، لسان‌نڭ طبیعتنده صرف بار. اما طبیعتده اولغان صرف، قاعده‌لر آستینه جیولوب مکتبلر آشا یا کارتیلا بارماسه هر تیل اوزینڭ اصلندن چقار ایدی. حاضر بزلرنی املاسی ایله مشغول ایتکان تیلمزده اگرده اوّلده بر قاعده ایله اوگره‌تیلوب کیلنگان بولسه بزنی بو قدر مشقتلرگه سبب‌ده بولماس ایدی...

ینه تیلنڭ طبیعتندن آلنغان صرف واملا قاعده لری الفاظلر آراسنده بولغان هر تورلی التباسلرنی بتورو وممکن قدر آزایتور ایچون توزوله. بناءً علیه کلمه‌لرنڭ آزغنه تولقن (دولقن) وآزغنه اوزگارشلر ینه‌ده دقت قیلا. بس اش شولای بولسه کچمری جنابلرینڭ (اچ) لفظی ایله عربلرنڭ (عین) لفظن قیاس قیلوب بورتووی اورنسز. چونکه عین لفظی هر تورلی معناسنده هیچ اوزگارمگانی حالده استعمال ایدیله، اما (اچ) لفظی بتونلای باشقه. (اچ) لفظی هر معناسنده بر قدر اوزگاروب استعمال ایدیله. بوکارغه مثال کیتروب طوررغه‌ده حاجت یوق.

ن. دوماوی.
«بوبی»ده معلم.

اقتصادی وفنی مصاحبه‌لر

بودژیت — Бюджетъ

بودژیت انگلیزچه بر سوز اولوب، معناسی «کچکنه صاندق» دیمکدر. زمانمزده دولتلرنڭ داخود و راسخودلرینڭ برسنه اول ترتیب ایتلگان تخمینی جدولی دیمکدر. بودژیتنڭ رسمی معناسی بو ایسه ده، عمومیتله بودژیت «هر کشینڭ، هر عائله‌نڭ کلوری ایله چغشی آراسنده‌غی موازنت» معناسنده ده استعمال ایتیله. «مینم بودژیتم، بو نرسه‌لرنی صاتوب آلورغه صیدرمی» دیمك، — بو نرسه‌لرنی صاتوب آلسم کلورم ایله چغشم نڭ موازنه‌سی بوزولیر، دیمکدر.

بو زمانده هر دولت ترتیبلی بر بودژیت ایله حرکت ایته. اگر بولای ایشله‌مز ایسه، خزینه‌سندن نی قدر صرف ایتیله‌چکنی و آنی طوترمق ایچون نی

قدر کلوری بولوی تیوشلی ایدیکنی بیله آلماز، بناءً علیه حسابنی چوبالنر. حسابنڭ چوبالوی، کیل‌چکن بولاچق بانقروتلق (مفلس و بلگونلك) نڭ مقدمه‌سی دیمکدر. بودژیت یالغوز پادشاهلقلرغه مخصوص توگلدر. هر کشینڭ بر بودژیتی بولوی تیوشلیدر.

چنلابه بودژیت توزومك، تصرفقه باشلامق دیمکدر. تصرفقه باشلاو ایسه کیله‌چکنی حاضرلاو ایچون ایلگگی آدیمدر.

یاوروپاده هر آدم یل باشندن بر هفته اوّل، اول ییل اینکان همه چغشنی اڭ واق نرسه‌لرگه قدر مخصوص دفترگه یازوب قویغانلقدن، اول دفترنی قارشوسنه قویار، اینکان چغشی ایله کلورینی چاغشدیروب قارار. آڭا کوره کیله‌چك یل ایچون یاڭی بر بودژیت توزور. اول یاڭی ییلن ایسه، ییل باشنده توزودیگی بودژیتدن اصلا آیرلمازغه طریشور. بو سایه‌ده مشقتسز، قایغو و حسرتسز و شادلق و راحتلك ایله کون اوزدیرر. بزنڭ مسلمانلرده ایسه بو مسئله اصلا نظر اعتبارغه آلنمیدر.

بودژیتنی ترتیب ایتمك ایچون کلوردن آرتغراق چغشنی تیکشرو تیوش. چغشنی یخشی تخمین ایتمك بیك کرکدر. اگر تخمین‌سز بودژیت ترتیب ایتیلیر ایسه برفائده‌ده چیقماز. بناء علیه بودژیت ترتیب قیلغان وقتده ایك زیاده اعتبارغه آلینه چق مسئله «یورغانڭه کوره آیاغڭنی صوز!»، «برنی بیش ایتام، دیوب بردنده قوری قالما» مثللربدر.

بودژیت ترتیبنده چغش برنیچه قسمگه آیریل:

١ ـ ایو چغشی، ایو اسبابی، آش صو، خدمتچی و باشقه‌لر. ٢ ـ کیوم. ٣ ـ معارف (بالالرنڭ اوقووی و تربیه‌سی، کتاب، غزته و سائره). ٤ ـ تنزه و سیاحت (آدمگه شادلق بیره طورغان اورنلرده یورو). ٥ ـ سلامتلك ایچون (دوقتر و داروغه و سائره‌یه). ٦ ـ صدقه و اعانه (جمعیت خیریه اعانه‌لری، خصوصی اعانه‌لر و سائره). ٧ ـ فوق العاده (عادتدن طش) چغشلر. ٨ ـ تصرف و نسبت تصرف. کلورینی همه‌سنی صرف قیلمایئچه یوزده معین بر نسبتده تصرف ایتولازمدر. بونسبت تصرف دخی علی العلوم ١٠٪ در. یعنی ییل صاین کلورنڭ یوزده اون پاینی تصرف قیلو لازمدر. چونکه «آق آقچه، قره کون ایچوندر.»

یاوروپاده بالالرنڭ استقبالنی تأمین مقصدیله، یاڭی طوغان هر بالا ایچون بانقه‌گه معین مقدار ده آقچه بیریله‌در.

بو آقچه بالا اشله‌رگه قدرتلی بولغانقه قدر بانقه ده یاطا و فائض ایشلی. بناء علیه بالا سن‌رشدگه واصل اولدقده بر سرمایه صاحبی اولوب سوداگه کیریشه آلا.

صوڭغی زمانلرده (حیاتنی استراخووات ایتو) نامیله یاڭی تصرف ایتو اصوللری چیقدی. بو استراخووات نڭ نیندی اساسلرگه بناء یاپیلدیغنی کیله‌چکده ایضاح قیلارمز. ن. آغه‌ییف.

احکام شرعیه مجموعه‌سی.

II

مجموعه‌گه احتیاج.

«شورا» مجموعه‌سینڭ ١٣ نچی عددینی اوقومش ذاتلر، اورنبورغ صوبرانیه‌سی دائره‌سنده اولان مسلمانلرنڭ عائله نزاعلرینی حل ایتمك طوغروسنده دستور العمل طوتلنور ایچون احکام شرعیه مجموعه‌سی بو کوندن حاضر اولمق حاجت ایدیکنی اقرار ایتسه لر کرك. بو کون اقرار قیلورغه آرزو ایته‌مامش آدم، کله‌چك بر کونده اقرار ایتمیه‌چکندن امین اولماسون! شونڭ ایچون بو حقده بازارغه کوب لزوم ده یوق، شویله ایسه‌ده مناسبت کلدیکندن دخی اوچ بیش جمله یازوب کیتوده کوب ضرر اولماز. «لعلهم یتذکرون».

فقه و فتاوی کتابلرینڭ اڭ کوب یرلری و

عائله احوالینڭ بعض بر اساس ماده‌لری گنه دگل
بلکه بتون فرعلری ایله برابر، دین عالملری قولنده
اولان مملکتلر، بوکونده ترکیا و مصردر. فقه فننده
نشر اولنمش الوغ جلدلی کتابلر بو کونه قدر اوشبو
مملکتلرده طبع ایدلدی و همیشه‌ده طبع ایدلنوب
طورلور. حنفی، شافعی و مالکی مذهبلرنده دستور
العمل اولان کتابلرنی و امام محمد اثرلرینی اوشبو
مملکت مسلمانلری طبع ایتدیلر. حالبوکه اوشبو
مملکت اسلاملری اوزلرینڭ قضا خانه‌لرنده و قا-
ضیلرینڭ قوللرنده دستورالعمل طوتلسون ایچون
احکام شرعیه مجموعسی‌ده توزرگه مجبور اولدیلر.
شمدی مصرده «شورای دولت» مجلسنڭ علمادن عبارت
بر کامیسیه، اوشبو روشده مجموعه‌نی ترتیب ایدوب
تمام قیلدی. و هر بر ماده‌سی جریده‌لرده نشر
ایدلدی.

شول قدر کوب جلدلی فقه کتابلری حاضر
اولوب طوردیغی حالده کیسه‌گه صالوب یوررلك
درجه‌ده کچوك اوشبو مجموعه‌نی توزرگه نیچون
احتیاج کورلدی؟ بوڭا جواب اوله‌رق اوشبو مملکت
عالملری اوزلری بویله دیورلر:

«فقه فننده تألیف ایدلمش متنلر، مؤلفلری
طرفندن یالڭز حفظ ایتمك امیدی ایله یازلدقلری
سببندن غایت مختصر و هر کیم ایچون‌ده مراد
آڭلانماز درجه‌ده موجزلردر. نچه‌ییللر ایله تجربه‌لر
و نیچه واقعه‌لر کوسترددی که حکم وقتنده بونلردن فائده
لنمك و بونلرغه استناد قیلوب دعوانی حل ایتمك هر
بر قاضی ایچون ممکن دگلدر. شونڭ ایچون شرعی
بر حکم قیلورغه مجبور اولان قاضیلر یاکه قاضیلرنڭ
حکملرینی تفتیش قیله‌چق محکمه‌لر، اوشبو متنلرنڭ
شرحلرینه و مستقل فتوی کتابلرینه مراجعت قیلورغه
مضطر اولورلر. حالبوکه بویله شرحلر و فتوی کتا-
بلرنده، مسئله‌لر بر برینه مناقض اولان خلافلر و
اوزون بحثلر، قائللری معلوم دگل روایتلر ایله
قاتناش اوله‌رق یازلدیغندن بونلردن بر خلاصه
چیقارمق و بر سوزنی ایکنچیسندن ترجیح ایدر

ایچون دلیل تابمق الڭ مشکل اشلردندر. اوشبو مشکل
اشلرنڭ عهده‌سندن کلوچیلر احتمال که اولور. فقط
قضا اشلری، شول وظیفه ایله مشغول اولان قاضیلر
اوشنداق دعواچی و دعوی ایدلمش طرفلرنڭ هر
بری آڭلارلق درجه‌ده آچیق اولورغه تیوشلی.
یوقسه قاضیلرنڭ اوزلرینه گنه دگل بلکه شریعت
که‌ده سؤ ظن یوللری آچلوغه سبب اولور. درست،
بر دعوی قارالدیغنده شوڭا عائد اولان مسئله‌نی اصلی
و فرعلری ایله برلکده تفتیش قیلورغه و شول
طوغروده اولان مختلف روایتلرنی آڭلارغه تیوشلی،
لکن بونڭ صوڭنده حکمنڭ اساسی اولور ایچون
بر خلاصه‌ده چیقاروب کوسترمك لازمدر. فقهی روا-
یتلرنڭ مجموعندن بر خلاصه چیقارورغه اقتداری
اولمامش قاضیلر بوکونده بر تورلی، یارین ایکنچی
تورلی حکم قیلورغه مجبور اولورلر وکوبسی‌ده اوز
حکملرینه اوزلری اشانمازلر. بویله صورتده اولان
حکملرنی «حکم شرعی» دیمکدن «قاراقوش» حکمی
دیمك دخی قولایدر. ایشته احکام شرعیه مجموعه‌سی،
مسئله‌لر حقنده اولان تورلی روایتلر ایچندن تهذیب
قیلنوب یازلمش بر خلاصه‌دن عبارت اوله‌چقدر».

بو طوغروده «مجلهٔ احکام عدلیه» دیباجه‌سنڭ
هم اوشبو سوزلرگه موافق بعض شیلر یازلمشدر.
مصر و ترکیا اسلاملرنده اولان ضرورتلر بزلرده
هم وارلغنی شاید انکار قیلوچیلر اولماز.

***

بوکونگی عادتلرگه کوره اورنبورغ دوخاونوی
صوبرانیه‌سی دائره‌سنده نکاح و طلاق اشلرنی تفتیش
و حکم ایدوچی آخوند یاکه امام اوزینڭ تفتیش
نامه‌سینه، اوزینڭ سند أیلمش عبارتلرینی الحاق
قیلور. اوشبو عبارتلر، تیوشلی اورنلرندن باشلانوب
تیوشلی اورنلرنده توقتالمش؛ جمله باشلرنده وآخر
لرنده کرکلی عبارتلر قالمامش هم‌ده حکم گه سند
اولورغه یارارلق فرض ایدلسون، حکم قیلوچی الڭ
ایلك مسوده صورتنده یازارغه، صوڭره آق‌غه کو-
چررگه و ضررینه حکم ایدلمش کیمسه طلبنه کوره

شوندن نسـخه نقل قیلوب ویررگه مجبور اولور، دیمك بر عبارتنی اوچ مرتبه یازار.

حکم اوستندن شکایت اولدیغی ایله اورنبورغ صوبرانیه‌سنده مذکور عربی عبارتلر کوب وقت ترکیچه گه و آندن صوك روسچه‌غه ترجمه قیلنورلر و مسوده‌لری ایله هر بری ایکیشار مرتبه یازلنورلر. صوڭره شول عبارتلر داقلادغه و آندن صوڭ ده ژورنال‌غه کوچرلورلر. عبارتلر، سند اولورغه یاریمی یوقمی، اماعادت موجبنچه ایکی مرتبه ترجمه قیلنوب بر نچه کره بعبارته نقل ایدلنورلر.

ایشته «احکام شرعیه مجموعه‌سینڭ فلان و فلان ماده‌لرینه کوره حکم ایدلندی» دیه‌چك یرده تقریبا اوچ دورتیوز سطر یازو یازارغه و نه قدر آدملرنڭ ذهن و وقتلری صرف قیلنورغه، بر ساعتده بته‌چك اشلرنڭ هفته‌لر و آیلرچه وقت صوڭلرغه قالورغه اوشنداق بیش اش قارالاچق وقتده برگنه اش قارالوب توقتالوینه سبب اولور.

بو حال ییلنده برگنه کره اولسه نه اولسه اول ایدی، برگنه کره دگل بلکه یوز و ایکیوز دفعه‌لر تکرار اولنور. کوب وقت بر عبارت، مختلف اشلرده اولدیغندن هر اش قارالدیغی مناسبت ایله ترکیچه و روسچه‌غه نچه دفعه‌لر ترجمه قیلنوب طورلور.

محکمه‌لرده اشلرنڭ خصوصا عائله‌گه متعلق اشلرنڭ اوزاق یاتمقلرینه خلقلر هیچ رضا اولمازلر، صبرلری توکانور، حقلری ده وار.

ایمدی اش‌که تعلقی اولان طرفلر ایچون ده، تفتیشچی آخوندلر ایچون ده فائده‌سز و صوبرانیه‌نڭ حرمتی بتوگه سبب اولاچق بر اشنڭ چاره‌سی کورلسه ضررمی اوله‌چق؟ صوبرانیه‌نڭ ترجمانلرندن، یازوچیلرندن اوشبو بر سوزنی و بر جمله‌نی قات قات اشلاتمك قومدن آرقان ایشدرمك قبیلندن بر شیدر.

مینزله اویازندن کلمش فقیر بر فارتدن: «ایرندن آیرلور ایچون قزم، صوبرانیه‌غه کاغد ویرمش ایدی، شول اش آرتندن ایمدی بشنچی مرتبه قزم ایله بابان اوله‌رق اوفاگه کلدم» دیدیکنی و ویرخورال اویازندن کلمش بر باشقرد خاتوندن: «ایرمدن آیرلور ایچون صوبرانیه‌غه ویرگان پروشینه‌م یدی ییل بولدی همیشه ملادن ملاغه یوریدر» دیه سویلادیکنی صوبرانیه‌نڭ پریسوتستواسنده ایشتدم. بو ذاتلر، اشلرینڭ بو روشده اوچسز و توپسز یورمکلرینی اوزلرینڭ فقیرلکلرندن کورسه‌لرده طوغروسی فقیرلکلرندن زیاده اشلرنڭ ترتیبسزلکلرندندر.

ترجمانلر، اوندن طوقزی مهمل و مقصودغه موافق اولمغان عبارتلرنی ترجمه قیلورغه، داقلادچی و یازوچیلر شونلرنی کوچررگه مجبور اولورلر ایسه صوبرانیه‌ده خدمت قیلوچیلر ٢٤ ساعت اشلاب طورسه‌لرده بعض بر اشلر همیشه یدی ییل یوررگه طوغری کلور.

آقروژنی صودلر و صودیینی پالاتالر، نه کبی اوزن و بیوك اشلر اولسه‌ده حکم نقطه‌سینه کلوب یتدیکلرنده زاقون‌نڭ توم و ایکی اوچ ماده‌سینی سند ایدوب حکم اعلان قیلورلر و شونڭ ایله هرکیم ایچون اش، آچیق معلوم اولور. شریعت قاضیاری و شریعت محکمه‌لری‌ده شویله روشده اسان اشلر اولسه‌لر ضررمی اولاچقدر؟ لکن اسان اشلر ایچون ماده‌ماده ایدرك یازلمش احکام شرعیه مجموعه‌سی اولمق ضروردر.

حکمت اسلامیه

١٧

تصوف (*)

«متصوفین مسلکی». «حقیقی تصوفنڭ اخلاقغه تأثیری». «تصوفنڭ شرط و علامتلری».

تصوف، اسلاملر آراسنده معروف بر مسلك اولوب، ابن خلدون دیدکنچه ٣ نچی عصر هجریده انتشار أیلمشدر. مذکور مسلك صاحبلری، دنیادن اعراض علامتی اولمق اوزره صـوف (آق جون

(*) احیاء العلوم و ابن خلدون تاریخندن مقتبس.

ماتیریه)دن جبه‌لر کیدیکلری ایچون «صوفیون» دیه معروف اولوب، آنلرنڭ مسلکلرینه‌ده «تصوف» نامی ویرلمشدر. متصوفین‌نڭ توب مسلکی، حاجت اصلیه‌دن آرتق مال جیماقغه سعی قیلمای بلکه تصفیهٔ باطن برلن چالشمق وهر تورلی شهوات نفسیه‌لردن واز کچلمك اولنور ایدی.

تصوف، اهل علم اولان آدملرده اولدیغنده نه قدر فائده‌لی ایسه، نا اهل اولان جهلا آراسنده شائع اولدیغنده اسلامگه ضرری‌ده کوب اولمشدر. بعض مؤرخلر دیدکنچه، بغدادنڭ خراب اولمقینه، چیڭگزدن آرتق نا اهل اولان متصوفین سبب اولمشلردر. اسلاملر ما بیننده غزالی، فخر رازی کبی عالملر، تصوف برلن علوم ومعارف نورنی برگه جیدقلرندن اسلام دیننه فوق العاده و الوغ خدمتلر قیلمشلر و امثالسز عزیز اثرلر برافمشلردر. لکن صوڭ عصرلرده اسلاملرنڭ خلافتلری کبی «تصوف»ده نا اهل آدملر و بر طاقم جاهللر قولینه توشدکندن اسلاملر آراسنده علم ومعرفتنڭ سونوینه، معناسنی آڭلامای «توکل» دعواسی قیلو شائع اولوینه هم اسلاملر آراسینه هر تورلی خرافاتلر تارالوینه الوغ سبب اولمشدر.

شرطلری تابلدیغنده واهل کشیلر قولنده اولدیغنده، تصوف‌نڭ تهذیب اخلاقغه فائده‌سی اولوونی انکار قیلمساقده، صوڭ عصرده نا اهللر آراسینه تارالمش «ایشانیزم»نڭ حقیقی تصوفدن چاقروملرچه یراق اولدیغنی جسارت برلن دعوی قیلورمز. اهل تصوفنڭ الوغلرندن اولان «غزالی» حضرتلری «علوم معارف حرام» دیه دعوی قیلمشمی؟ و مسلمان‌لر آراسنده فتنه ایقاظ ایتدیکنی واوزینه تابع اولمغان آدمنی حکومتگه سعایت ایتدیکنی ایشتدیککز وارمی؟ اگرده (١) رحیم ایدوب، غزالی و باشقه تصوف شیخلرندن شویله اش واویله بر دعوی صادر اولدیغنی اثبات قیلسه‌لر بزده بو کونده اولان ایشان‌لرنڭ آیاق توفراقلرینی کوزگه سورمه ایده‌رگه حاضرمز.

تصوفنڭ برنچی شرطی: دنیا وما فیها دین اعراض ایدوب، نظر ومحبتنی جناب الله‌غه دوندرمکدر. مثلا بر آدمنڭ قولنده عادتی اصل تاش اولوب‌ده شول وقتده دنیا بهاسی بر قیمتلی آلماسنی کورسه عادتی تاشقه رغبت و محبتی قالمادیغی کبی، تصوف یولینه کرمش وجناب الله‌غه محبت درجه‌سنی تابمش آدم عندنده دنیا و دنیا دولتلرینڭ عادی تاش قدری قدر و قیمتی قالماز. لکن بر آدم، آلماسنی کورمامش وقدرینی بلمامش کیمسه‌گه آلماسنی نه قدر مدح قیلسه‌ده، حقیقی رغبت حاصل اولمادیغی کبی محبت اللهدن خبری اولمغان آدمگه نه قدر مدح ایدلسه ونه قدر دعوی قیلنسه‌ده، اول کشی حقیقی محبت درجه‌سنی تابه آلماز.

بر آدمنڭ تصوف طریقینه کرمکینه و حقیقی محبت درجه‌سینی تابمقینه کامل ایمان صاحبی اولمقی شرطدر. ایماندن مراد کلمهٔ شهادت کتورمك گنه دگل بلکه بتون قلبی ایله جناب اللهی سومکدر. بر آدم، نه قدر محبت دعوی قیلسه قیلسون، شهوات ولذاتنی اله اتخاذ ایدودن واز کچمسه هیچ کورمامش بر آدمنڭ اصل تاش تانمق‌نی دعوی قیلوی کبی دعواسی بر خیالدر. انسان ایله جناب اللهی معرفت وحقیقی محبت آراسنده اولمش حجاب مرتفع اولمادقچه حقیقی محبت حاصل اولماز. ایشته‌شول حجابلرنڭ اڭ الوغلری دورت نرسه‌در: مال‌غه محبت، مرتبه ولوازمگه محبت، تقلید، معصیت. چونکه بر مرتبه فکر ایدگز - بر آدمنڭ کوڭلنده مال و مرتبه‌گه محبت اولدیسه اول آدم، عمرینی مال جمع قیلورغه (١) ومرتبه‌گه ایرشورگه

---

(١) لکن بزم عندمزده ایشان دیه مریدلر جمع قیلمق وآنلر آراسنده صیلانوب یورمك وتصوف دیه‌ده خلقنی کسبسز وفقیر قالدرمق ومسلمانلر آراسنده فتنه چقارمق، تصوفدن دگل، اسلامیتدن یراقلاشماقدر. ع. ب.

(١) بر آدم مال جمع قیلسه وهر تورلی بیوك و طنطنه‌لی یورطلر صالسه و اوزی بر لوازمگه کرمك اوچون معاذالله اون مسلمانی فتنه‌گه صالورغه حاضر طورسه و اشی هر تورلی فتنه وفساد اولسه بو آدمنڭ تصوف دعوی ایدوی واسانلرنڭ اخلاقلرین تهذیب ایده‌من دیوی بر حقسز دعوی اولورده قالور. کبر مقتاً عندالله ان تقولوا مالا تفعلون.

صرف قیلورده بو آدمنك كوڭلنده. جناب اللهغه محبت یرلشورمی؟ تقلید ایسه حجابلرنك ایك قوتلیلرندر. چونكه بر آدم اوزینك علم و فكری برلن خداغه تقرب حاصل قیلماسه بر مذهبگه طرفدارلق و دیگرینه قرن باقسه اول آدمده تصوف یرلشماز. چونكه تصوفنك اصل مسلكی بتون مسلمانلره حقیقی محبت و حقیقی اخوتدن عبارتدر. بر آدمده مذهب تعصبی اولدیسه اول آدم غیر مذهب كشیلرینه طبیعی محبت ایده آلماز. معصیت ایسه پرده اولوی هر كمگه معلوم اولسه كیره‌ك. چونكه بر آدم هر تورلی فسق فسادنی قیلسه باشندن آیاغینه قدر معصیتگه چوملسه اول آدم برلن جناب الله آراسنده نه تورلی علاقه اولسون؟ بر آدم بویله اولبده طریقت دعواسینی قیلسه، بر كلمه عرب لغتی بلمامش بر كیمسه‌نك قرآن سرینه مطلع اولونی دعوی قیلوی كبی اولور. چونكه قرآننی آڭلامق اوچون لغت عربنی صرف و نحوی برلن اوگرنگان اوستینه، تمام حقیقتنه مطلع اولمق اوچون، معان و بیان، بدیع و تاریخ كبی بر نچه فنلره وقوف لازم اولور. شونك كبی بر كیمسه طریقت یولینه كرمكنی تلاسه، اوّل معاصیدن پاكلنمك و صوڭره هر تورلی یخشیلقلرنی قیلوغه مداومت قیلمق تیوش اولور. اگر بر آدمده اوشبو شرطلر تابلدیسه طهارت توزدكده نمازغه كرشمك درست اولدیغی كبی شوشی دورت تورلی اشگه رعایت قیلسه (مال و درجه‌دن اعراض، تقلید و معصیتنی ترك قیلو) شول شرطلرنی رعایه صوڭنده بر مرشد كاملنك درسینه كرمك و طریقت یولینه قدم قویمق ممكن اولور. (ایشته بوندن، شیخ نیندای كمالت صاحبی اولمق لازم ایدیكی فكر ایدلسون).

عبدالقیوم بهمانی «جولبات».

دل بیماریمی یارك كلام تلخی اینجتمز
دواسازك علاج تلخی اسباب شفادندر.

«امام غزالی» رساله‌سینی انتقاد.

II

«امام غزالی» رساله‌سینی (١) انتقاد ایدوب محترم ع. سویندك طرفندن ٨ نچی عدد «شورا»ده اوشبو مضمونده بر مقاله یازلمشیدی: ١) اخلاق تصفیه‌سی حقنده رهبر اوله‌چق ترجمه‌لرنك خصوصی بیوغرافیه‌لرگه كوره خیالی بیوغرافیه‌لر ترجمه‌سی طرزنده یازلمق اصولی پیداغوغلر طرفندن اختیار ایدلدیكی حالده اوشبو مقصد ایله یازله‌چق اثر ایچون غزالی اختیار ایدلمكی مقصدغه مناسب دگلدر. ٢) ترجمهٔ حال اوله‌رق یازلمش اثرلرده، ترجمه سی یازلنه‌چق كیمسه‌نك حالینی طوغری یازمق لازم اولدیغی حالده «امام غزالی» رساله‌سنده بو اصولغه رعایت ایدلماه‌ش بلكه طرفدارلق اصولنده یازلمشدر.

آڭلادیغمزغه كوره ع. سویندك افندینك انتقادی اوشبو ایكی اساسغه مبنی اولوب، باشقه‌لری بونلرنك فرعلرندن اولسه كرك. اوشبو ایكی ماده‌گه قارشو ویره‌چك جوابمز و یا كه عذرمز اوشبودر:

١) «امام غزالی» رساله‌سینی ترتیب ایتمكده اولان اصل قصدمز صرف بر اخلاق كتابی یازمق دگل بلكه اخلاق اوزرینه خیلی فائده‌سی اوله‌چق طرزده جدی وحقیقی بر ترجمهٔ حال وجوده كتورمك ایدی. رساله‌نك مقدمه‌سنده اوشبو شی بیان ایدلمشدر. اخلاقنی تصفیه ایتمك، عالی جنابلق درسلری آلمق، ملیت اورلقلری ساچمق ایچون مخصوص آدملر بیوغرافیه‌سندن زیاده، خیالی

(١) بو رساله «شرق» كتبخانه‌سی طرفندن نشر اولندی. حقی ٣٠ تیندر.

ترجمهٔ حاللرنڭ فائده‌سی آرتقلغی، صوڭ پیداغوغلر طرفندن کشف ایدلمش نرسه‌لر جمله‌سندن اولماسه کرك. کلیله دمنه، فاکهة الخلفاء وغیر بو کبی اثرلردن مقصود، یالڭز حکایت اوقوتمق دگل بلکه دخی ده بلیغ صورت ایله بوزوق وتوزوك خلقلر حقنده معلومات ویرمکدر.

اوشبو سببدن، غزالی ترجمه‌سینی یازمقلغم اصل مقصدمه خلاف دگل، بلکه بالعکس تمام موافقدر. بنم مقصدمنڭ بر قسمی ایسه شهرتلی وبیوك آدملردن اولدقلری حالده معاصرلری طرفندن تورلی طعنلر ایله مبتلا اولمش، کوبی آزمی فلاکتگه اوغرامش اولدقلری حالده اوشبو حاللرینه صبر ایله مقابله ایتمش جسارت ادبیه صاحبلرینی کوسترمك ایدی. خیالی برکیمسه‌نی ده بو طرزده کوسترمك ممکندر، فقط باشقه‌لر ایچون بونڭ تأثیری اولماز. مصیبتلی آدملرنی اوزلری قبیلندن حقیقی صورتده مصیبتلی اولان کیمسه‌لرنی کورمکدن باشقه شی تسلیه ایتماز.

٢) بوریس غادونوفنڭ ترجمهٔ حالینی روسلر کوب مرتبه‌لر یازوب افکار عمومی قبول ایلمش بر حالگه کتورمشلردر. ایشته بونڭ حقنده میزان، اوشبو افکار عمومی قبول ایتمش شی اولوب پوشکین، راژدیستوینسکی تاریخلری افراط وتفریط اولمق ایله حکم قیلنمش ایسه اوشبو افکار عمومی قبول ایتمش اولان مرتبه‌گه نسبت ایله حکم قیلنمشدر. لکن بنم طرفمدن ترتیب ایدلمش امام غزالی ترجمه سنده افراطلق یاکه تفریطلق نه کبی ترجمهٔ حال کتابلرینه نسبت ایله‌در؟ بونڭ میزانی نه شیدر؟

درست، بن امام غزالی حقنده اولان ابن تیمیه ردیه‌لرنی، حافظ ابن صلاح شهادتنی وابوبکر طرطوشی طعنینی یازمادم. فقط بو شیلر طرفدارلق قصدی ایله دگل بلکه رساله‌نڭ اوزنلغندن احتیاط ایچون. بونلر برابرنده هم بر قدر مدحیه‌لرنی ده حذف ایتدم.

امام غزالی ترجمه‌سینی بیلمك طوغروسنده نمسه عالمینڭ بندن کوب مرتبه اوستون اوله‌چقنده نزاعم یوق. ایکی اوچیوز جلددن عبارت کندینڭ خصوصی کتبخانه‌سندن باشقه، کتبخانه‌لر کوررگه موفق اولمامش بر آدم ایله بتون آثار اسلامیه خزینه‌سی اولان «لیپسغ» و «برلین» کتبخانه‌لرندن استفاده ایتمش و احتمالکه اسلام مملکتینڭ آرقلیسندن بوینه یوروب چیقارغه و علماسندن استفاده قیلورغه موفق اولمش آدمنڭ معلوماتلری برابر اولماز. لکن امام غزالی ترجمه‌سی حقنده نمسه عالمینڭ سوزلری ده میزان اولماسه کرك.

امام غزالی ترجمه‌سینی یازدیغم وقت «اینسکلو-پیدیچسکی اسلوار» لرغه ده کوز صالندی ایسه ده نمسه عالمی طرفندن یازلمش سوزگه اوچرامادق، بز آنی کورمادك وایشتمادك. کورمش اوله ایدك اول وقتده ده یازماز ایدك. امام غزالینڭ «المنقذ عن الضلال» ده سویلامش سوزلرینی تاشلاب ده آڭا مخالف اولان باشقه بر فکرنی قبول ایدرگه ضرورت کورماز ایدك.

استاذینڭ: «یا فقیه!» دیدیکینه غزالینڭ کیفی بوزولمقی ثابت ایسه بو حال شهرت سودیکینه دگل بلکه استاذینڭ تکدیر صفتی ایله دیمش سوزندن اثرلندیکینه دلیلدر.

نمسه عالمینڭ باشقه خبرلری قبیلندن «استوی علی العرش» مسئله‌سنده غزالینڭ زمخشری‌گه مناسبتسز معامله قیلدیغی خبرینی ده بو کونه قدر ایشتدیکمز یوق ایدی.

امام غزالی «تربیه سزلك» ایله صفتلنور اولسه «تربیه‌لی» دیمك ایله کیملر صفتلنور، عجبا! «تهافت الفلاسفه» استثنا قیلنور اولسه باشقه کتابلرنده شول قدر نزاکت کوسترلمشدرکه بونلرنی مطالعه ایتمش ذاتلر اوشبو کونده ترکیا ومصر عالملری طرفندن یازلمش اثرلردن فرق ایتمازلر.

سیاسی اشلرده و محاربه وقتلرنده، شهرت ایچون الوغ شیلر اجرا قیلنور ایسه ده هر بر واقعه‌نی بوڭا قیاس ایتمك جائز اولماز. انسانلرده «وجدان عذابی» اسمنده بر حال وار، باشنه اوشبو نرسه

واقع اولان کیمسه، شهرت فلان هیچ خاطرینه کلما-
دیکی حالده سلیمان پادشاهلغنی ده تاشلار، روکفیلر
بایلغندن ده قاچار. ابراهیم بن ادهم وغیرلر اوشبو
قبیلدن آدملردر. ایشته «حقیقت» دیه بیلدیکمز
شیلر بوندن عبارتدر.

«امام غزالی» رساله‌سینک آخرنده اولان دعو-
تمزگه اجابت ایدوب اثرمزنی انتقاد ایتدیکی ایچون
ع. سویندک افندی‌گه تشکر ایتمکده مز.

علم یولنده ملتلرنک اتفاقی.

(۱۳نچی عدددن ما بعد)

بلجیقه‌ده عالی صناعت مکتبینک مدیری «بویز»
اوز حکومتی‌نک امری ایله آمریقاده‌غی اصول تعلیم
و تربیه‌نی اویره‌نور ایچون آنده باروب اوزاق یللر
قالغان ایدی. اول آندن قایتقاچ آمریقا مکتبی
حقنده فوق العاده بیوک و قیمتدار بر اثر - تحقیقات
یازدی. «بویز» آمریقا مکتبی حقنده دیه‌در: «آمریقا
مکتبی باشندن آیاق بر نیگزگه قورلغان: بالاغه
هر نرسه‌نی سوزبلن توگل، اش ومثال ایله اویره‌تورگه،
معنوی‌گنه فنلرنی بیله مادی ایتوب کورساتور
گه و کوز آلدینه کیتروب آڭلاتورغه طریشه‌لر.
بویز بوڭا بویله بر مثال کیتره: بر وقت بر مکتبده
ادبیات درسنده مشهور انگلیز رومانیستلرندن
«ۋالتر اسقوت» نک بر رومانده سویله‌نگان ایسکی
زمان بارونلرینک معیشتی حقنده تدقیقات یاصالغان.
معلم بو حقده مکمل معلومات بیره. آندن صوڭ
کرگان رسم معلمی طوره‌ده شول بارونلرنک
سراینک رسمن صزدره، شوڭا اویره‌ته؛ هیکلتراشلق
معلمی ایسه آنلرنک معیشتلرینه دائر، طاشدن
هیکللر یونارغه یاکه بیتوندن ئه‌وه‌له‌ب یاصارغه
اویره‌ته. یعنی خالص تاریخی و ادبی بر اثر قولغه
آلنسه شونی کوزگه مادی روشده کورسته‌لر.

ترسیم، آمریقا مکتبنده‌اك مهم اورن طونادر.
رسمنی گل طبیعتدن یاکه کوز آلدنده کورنگان
نرسه‌لردن آلالر و الڭ الککی سبقلردوق بویاو
ایله رسمگه اویره‌ته‌لر. آلفه موده‌ل قویوب شونی
ترسیم عادتی یوقدر. «بویز» نك سوزینه کوره:
آمریقاده‌غی اڭ زور و مشهور تعلیم پروفیسوری
«ده‌ۋه‌ی» در. ده‌ۋه‌ی حاضرگی آمریقا مکتبینك
روحن بویله تصویر ایته: «الك شاکردلرگه «اوقو!»
دیلر ایدی. حاضر «اوقوده آڭلا!»دی باشلایلر.
آمریقا مکتبی ایسه اوقو، بل، ده بلگان بر نرسه
ڭنی اشله‌ب تجربه‌کوره بار!» دیب أیته‌در».

«بویز»نك سوزینه کوره: آمریقا مکتبی ملی
ترقی‌گه چیکدن طش باردم ایته‌در. چونکه شاکرد
نی بر قاعده‌گه تابع بولو، کشی امرن کوتو کبی
نرسه‌لردن صاقلاب آنی هر وقت اشلکلی و تشبثکه
دائل ایته. آمریقا شاکردی گل اشله‌ب، آلدنده
اوچراغان هر بر مشقتنی اوزی جیگارگه طریشوب
اویره‌نه‌ده سعی و عملده راحت تابا باشلی. آنك
زور سعادتی - طریشو آرقاسنده موفقیت بولا.
بونده بالا، مکتب بوصاغاسن برنچی آتلاغاندن
باشلاب دارالفنون بترگانچه‌گل عملگه‌قویولا، معیشت
ده فائده کیتره طورغان نرسه‌نی ئزلی. «سعادتنی
و بایلقنی هر کم اوز اجتهادی ایله تابارغه تیرشلی»
دیب اوسه. شونك آرقه‌سنده بونلر بيك طرش
بولوب بر کرشکان اشلرینك غایهٔ ترقیسینه ایرشمی
قالمیلر.

آمریقانلر اوز مکتبلری حقنده آوروپا اصول
تعلیم اربابندن مدح ایشتکان صایون مکتبلرن دخی
ده آلغه یباررگه طریشه‌لر. آنلر آمریقا مکتبی بيك
کوب طوغریلرده آوروپادن شبهه‌سز آرتق ایکانن
بلسه‌لرده، آوروپا مکتبلری‌نك حالینی دائما اویره-
نوب، آنده‌غی هر بر اصلاحاتنی کوزه‌توب طوره‌لر.
چیت مملکتلرده مکاتب ومعارف نك درجه‌سی نیندی

ایدیکنی آمریقانلر قدر تیکشروب طوروچیلر یو-
قدر. مثلا بونده شوندی عادت بار:

معلم هر ٦ یل اوقوتقاچ ده یدنچیسنده خدمت ایتمیگنه ژالونیه آلادر. بویل آکا چیت مملکتلرگه یوروب اوقتو اصوللرینی تیکشرر و معلوماتن کوبەیتورگه ممکن بولسون دیب بیریلەدر.

اصول تربیه و تعلیم اربابنه چیت مملکتلرده اوقتو اصوللرینی تیکشررو نه قدر زور فائدەلر کیترسه، شبهەسز، معلملك که حاضرلنوچیلر ایچون ده شوندیوق اثر قالدرەدر. شونك ایچون غربی آوروپا حکومتلرنده صوڭغی یللرده دارالمعلمین تمام ایتکان یگتلرنی چیتکه آلوب کیتوب باشقه مملکت مکتبلرنده اوقتو روشلرن کورساتوب یورو عادتی اورنلاشدی. بو حال بردن معلومات آرتدره، ایکنچیدن کوڭل آچا، اوچنچیدن چیت یرلر کوروچیلر عادتده اوز احتراملرن صاقلاوچی بولالر. بو روشده یوروب قایتوچیلر: «اوز مملکتکده آرغاج چیتکه کیتوب چیت هوا ایسنەو، چیت معیشتنی کوروقدر کوڭلگه راحت نرسه یوقدر؛ یول تأثیراتی قدر باشغه یاڭا فکرلر کرتکان نرسه آز بولور. چیتلرنك حالن تیکشروب سرلرن چیشەرگه طریشو هم آنی اوزگنکی ایلە چاغشدرو کشینك کشیلگن اکمال ایتەدر» دیلر.

آوروپا شاکردلرنده سیاحتکه هوس بیك شەب. منه شوندی مثاللر کورلگالی: فرانسیەده «ژارزی» دارالمعلمیننك بر صنف شاکردلری سیاحتکه کیتەرگه اتفاقلاشقانلر. اوچ یل بوینچه اوزاره آقچه جیوشقانلر. هر آتنا هر شاکرد ٢٠ تین بیره بارغان. ایچ یل بولغاچ بو آقچه شافتی اوسەده بیلگولی سیاحتکه یتەرلك بولماغان. بو واقعەنی بلو ایلە معارف ناظری بونلرغه خزینەدن بر آز صوما تخصیص ایتکان؛ مکتب ادارەسی بر آز بیرگان، خیرات اهلی ده یاردملاشکانلر؛ پاراخود و تیمر یوللر یارتی یاکه چیرك بهاغه یورتورگه وعده قیلغانلر. شولای ایتوب بو شاکردلر زور صوما ایلە ودارالمعلمین مدیرن یانلرینه آلوب اسویچرەگه کیتکانلر، آندەغی دارالمعلمین و ابتدائی مکتبلرنی تفتیشلەگانلر.

هر شاکرد اوزینه بر خاطره دفتری طوتوب قزق و اهمیتلی طابقان هر بر نرسەنی شونده یازا بارغان. صوڭره مدیر بودفترلرنی جیوب مهم اورنلرن باصدروب چغارمشدر. منه بوندن کوریلەدرکه: فرانسیەده شاکرد و معلم سیاحتلرینه شاکرد، حکومت و خلق طرفندن نه قدر اهمیت بیریلەدر. بو سیاحتلر، باخصوص آنك آتچوتلری باصیلو شاکردلرنك فکرلری آچیلوغه سبب بولا.

مذکور شاکردلر اسویچرەنك «لوزاننا» دارالمعلمینی حقنده منه نەلر یازالر: بو بیك زور دارالمعلمین معلملر، معلمەلر و باغچه قاراوچی قزلر یتشدره طورغان اوچ شعبەدن عبارت. بونلرنی برگه قوشو بردن راسخودنی آزایتا، ایکنچیدن علم و هنرنی بر یرگه جیو اوزی کشینك خبردارلغی کوبەیوگه خدمت ایتەدر.

بونده ایدەنلر یالتراب طورغان پارکیت. پارتەلر فوق‌العاده مکمل بولوب هر بر تورلی مشغولیتنك اوزینه مخصوص شکلده قویولا طورغان اوزگارشلی یعنی بر برینه یالغاناغنه طورغان آیرم طاقتالردن عبارت. بونده قول هنری بیك یاخشی اصولغه قویولغان. مکتبکه کرگان هر شاکردگه قول هنری ایچون کرکلی همه قوراللر بیریلە. بونلر دائما آنیقی بولالر؛ شاکرد چاقغنه بوش بولدیسه تلەسه نیندی هنر ایلە مشغول بولا آلادر. باغچه قاراوچیلر — بالالرغه مخصوص باغچه قاراوچیلر بولوب الك برنچی معلمه و مربیەلردر. بونلر مکمل روشده باغچەچیلقدن باشقه ٥-١٢ یاشلی بالالرنی نیچك تربیه قیلورغه، نیندی اوینلر اویرەتورگه، همەسن بلب چقالر.

بو مکتبده حفظ صحتکه رعایه شول قدر شەبدرکه: صونی صاوتدن اچرو یوقدر. بلکه مخصوص اوستکه شالتراب کوتاریلوب طورغان صاب صالقن و طونق چیشمەلردن طوغری اچەلر.

دخی بر تفصیلات: شاکردلر معلم و باشقه کشیگه جواب بیرگانده قوللرن آلده طوتمیلر، آرقا

لرینه طابا صوزالر: بونڭ آرقاسنده صولش یوللری
ایرکن قالا، سوبله‌شو ــ کوکره‌ککه و اوپکه‌گه فاـ
ئده‌لی بولادر.

«ۋارزی» شاکردلرینڭ جنوه‌ده «ایو تربیه
سی» مکتبنه بیك ایسلری کیتکان. بو مکتب قز
لرغه، ایو نرسه‌لرن بلو، یاخشی ترتیب ایتو، آش
حاضرله‌و، اچکی و طشقی کیوملر تگو و امثالی
خوجه خاتونلرغه کرکلی همه هنرنی مکمل اویره‌ته؛
صافلق، ترتیب، پاکلك و اشسز طورا آلماوطبیعت
لرن بیره؛ اوسته‌وینه باشقه همه فنلرنڭ مبادیسن
بلدره‌در. بو مکتبده بوش اوقوتالر، بونده ابتدائی
مکتبنڭ ٦ صنفن یاخشی بترگان قزلر آلینالر. مکتبده
ایکی یل اوقیلر.

قزلر بو مکتبنی تمام ایتکاچ، قزلر گیمنازیه
سینڭ ٤ نچی صنفینه امتحانسز آلینالر. یا ایسه
شولوق مکتبده ینه بر یل قالوب تگو، مودا نرسه
لری حاضرله‌و، چیگو کبی هنرلرنڭ بررسن اویره‌نوب
شونڭ متخصصی بولالر. مکتبنڭ اچی زینتی و هر
کرك ــ یاراغی کوبلك ایله ایسنی کیته‌ره‌در. مثلا
کر اوتوکلرگه مخصوص زور زاللری بار؛ بومکتبن
یازو ماشینالرنده یازارغه‌ده اویره‌ته‌لر.

اوز وطننده مکتب تمام ایتکان یگتلرنی اکمال
تحصیل ایچون چیتکه یبارو بیك ایسکی عادت
بولسه‌ده، بونی بر مودا حالینه کرتو کوبدن توگل
باشلاندی. خلقنڭ علمنی کینات کوتاررگه طریشوچی
حکومتلر بو اصولغه بیك اعتنا قیلالر. فرانسیه‌ده بونڭ
ایچون مخصوص استیپیندیه‌لر بار. کچکنه‌گنه پورتکیز
حکومتی بیله گیرمانیا، اسوچره، بلجیقا، انکلتره
وفرانسیه مکتبلرینه اکمال تحصیل ایچون کشی یباروب
یلغه ٥٠٠ مڭ فرانق (١٩٠ مڭ صوملاب) طوتادر.
بو آدملر پروفیسور، معلم وشاکردلر آره‌سندن
صایلانالر. استیپیندیه‌لرنڭ اوچدن برسی دارالمعلمین
بترگانلرگه بیریله‌در.

معارفی آلغه کیتکان ملتلرنڭ هربری چیتکه
شاکرد و معلم یبارورگه محتاج بولونڭ نتیجه‌سی
اولارق «شاکرد آلشیشو» اصولی طوغدی. بو
مسئله‌نی الڭ الك فرانسیه‌ده کوتارسه‌لرده آڭا الڭ
کوب خدمت ایتوچی شبهه‌سز گیرمانیا ایمپراطوری
ۋیلهیلم‌در. بونڭ تکلیفی ایله بو حقده بین الملل
معاهده‌لرده یاصالدی.

١٩٠٤ ده پاریژ و نیویورق دارالفنونلری
آره‌سنده شاکرد آلشیشو حقنده اتفاق توزولدی.
١٩٠٥ ده گیرمانیا وانگلتره آره‌سنده شوندیوق بر
مقاوله یاصالوب گیرمانیا انکلیز مکتبلرینه نمسه
تلی معلملری، انکلتره ایسه گیرمانیا مکتبلرینه
انکلیز تلی معلملری یباریشه باشلادیلر. بو معلملر
نڭ بارغان مملکتلرنده‌گی مکتبلرنڭ حالی، پروغرام
و اصول تعلیمی ایله طانیشورغه حقلری باردر. آنلر
غه معارف نظارتلری‌نڭ ایشکلری آچقدر. فرانسیه
ایله گیرمانیا آره‌سنده‌ده شوندیوق مقاوله بار. بو
معاهده‌گه کوره: ١٩٠٥ ده فرانسیه مکتبلرنده
٥٨ گیرمانیالی معلم و معلمه، انکلیز مکتبلرنده ١۴
فرانسوز معلم و معلمه‌سی بار ایدی. ١٩٠٧ ده گیرـ
مانیا مکتبلرنده‌گی معلملرنڭ ٤٥ سی فرانسیه مأموری
بولدی.

فرانسیه معلملری‌نڭ جمعیتی پاریژده گیرمانیالی
معلملرگه مخصوص بیك آرزانلی، لکن حفظ صحت
و معیشتکه موافق پانسیونلر بنا ایتدردی. پاریژ
موزه‌خانه‌لری، تیاترلری چیتدن کیلگان معلملرگه‌یوری
کوب الگوتلر بیره‌لر.

آوروپالیلر معلملر آلشیشوغه‌غنه قناعت ایتمیچه
شاکردلرده آلشیشا باشلادیلر. باشلاب ١٩٠٣ ده
پاریژده «بین الملل بالالر آلشیشو» جمعیتی آچیلوب
بو مسئله‌نی کوتارگان ایدی. بوندن مقصد بالالرنڭ
چیت مملکت تل و معیشتینی یاخشی اویره‌نووینه
سبب بولمق ایدی. جمعیت بر ملت بالالرن جیاده
معین مدتده ایکنچی ملت عائله‌لرینه ایلتوب بیروب
تربیه‌له‌ته. جمعیت بونی کوبره‌ك بالا (شاکرد)لرنڭ
تعطیل وقتلرنده اجرا ایته‌در.

جمعیتکه کوبره‌ك نمسه و فرانسوزلر بالا طاـ

بشرەلر. بوغنه آز کبی، آوروپادەغی تعلیم اربابی نڭ تشبثی ایله تورلی مکتبلر آرەسنده مکاتبه و مخابره باشلاندی. بو اشنڭ باشنده «لەیپسیغ» قالاسندەغی «شاکردلرنڭ مکاتبه بیوروسی» طورەدر. بو بیورونڭ حسابنه کوره: شاکردلر و مکتب ادارەلری آرەسنده مناسبت و مخابره بیك آرتادر، ١٨٩٧ نچی یلده گنه آچلغان بو بیورو واسطەسیله ١٩٠٦ نچی یلده گیرمانیانڭ ایرلرگه مخصوص ٢٩٤، قزلرغه مخصوص ١٦٠، فرانسیەنڭ ٣٣٠، شمالی آمریقانڭ ١٧٣، انگلترەنڭ ٦٧، آوستریانڭ ٣٥، همەسی ١٠٧٢ مکتب ادارەلری هم شاکردلری اوز آره دائمی مخابرەده بولنغانلر. مترجمی ع. ف.

میسیونیرلر جمعیتلری.

I

«ادیمبورغ» مجلسی.

دنیاده سیاسی بر مشکللك ظهور ایدر اولسه فرنك سیاسیلری اوشبو خصوصده جمعیت توزوب مذاکره قیلورلر، کوب آدملرنڭ فکرندن بر خلاصه چیقاروب شونڭ سایەسنده، حتی عالمنی قایناتوب طورەقده اولان مشکل اشلرنی بر طرف قیلورغه ده موفق اولورلر.

اوزلرینڭ خرستیانلق نشر ایتمك طوغروسنده قارشولرینه چیقمش مشکللکلرنی قایغرتورغه، دردلرینه درمان تابار ایچون، سیاسی آدملر قبیلندن خرستیان روحانیلری هم جمعیتلر توزوب مذاکره قیلمق عادتنی صوڭ وقتلرده میدانغه قویدیلر.

درست، خرستیانلرده روحانیلرنڭ جمعیتلری ایسکی زمانلرده ده وار ایدی و بو جمعیتلرگه کوب آدملر قاتنشور ایدی. فقط ایسکی زمانده اولان جمعیتلر، دین اساسلری حقنده اولدیغندن صرف دینی اولور ایدی. اما صوڭ مجلسلر، دین اساسینه عائد دگل بلکه دینی نشر ایتمك کیفیتلرینه، طریقلرینه عائد اولدیغندن صرف دنیوی مجلسلردن همده صرف سیاست آدملرینه تقلید ایتمکدن عبارتدر.

اوشبو ییل واوشبو کونلرده ایکی اورنده میسیونیرلر مجلسلری بولوب اوتدی. بونلرنڭ بری روسیه میسیونیرلرینڭ «قزان» شهرنده اولان مجلسلری و ایکنچیسی ده بتون دنیا میسیونیرلری طرفندن انتخاب ایدلمش مرخصلر (دیپوتاتلر) نڭ انگلترەده «ادیمبورغ» شهرنده اولان مجلسلریدر.

اوشبو مجلسلرنڭ اوڭغنی ایشتدیکلرنده، باشقه دینده اولان خلقلر خصوصا مسلمانلر هیچ تعجب ایتمامشلردر. زیرا هر کیم اوز دینینه محبت قیلورغه، باشقەلرغه جبر وحقلرینه تعرض ایتمامك شرطی ایله نشر قیلورغه تیوشلی (بو حقدن گرچه نظام بوینچه کوب اورندەغی مسلمانلر ممنوع اولسەلرده!). فقط بو مجلسلرنڭ مذاکره ایتمش شیلری و ویرمش قرارلری اعلان اولندیغندن صوڭ هر کیم حیران اولسه کرك.

مختلف مسلکلرده اولان جریدەلر خبرینه کوره «ادیمبورغ» جمعیتنده ١٢٠٠ قدر روحانی عالم اولمش، انگلتره قرالی ایله آمریقانڭ سابق رئیس جمهوری روزوەلت طرفندن، اوشبو جمعیتنی احترام وتبریك ایدوب تیلیغرام ومکتوبلر کلمشدر.

«بتون دنیاغه نیچوك قیلوب خرستیانلق نشر ایدرگه و بو طوغروده نه کبی تدبیرلر قیلورغه؟» ایشته «ادیمبورغ» مجلسینڭ بتون مذاکرەسی اوشبوندن عبارت اولمش ایسەده هر مبتدانڭ خبری وهر بر ضمیرنڭ قایتاچق یری اسلام دینی اولمشدر. شویلەکه بو مجلسنی خرستیانلق نشر ایتمکدن زیاده اسلام دینن دنیا یوزندن بترمك حقنده اولدی دیبولسه جائزدر. «قیصر اثینی قیصرغه ویروب اوز اشکز ایله مشغول اولکز، اوڭ یاڭاقلرگزغه صوغو چیلرغه صول یاڭاقلرگزنی ویرگز!» مضموننده فرمانلر ویرمش، رحمت وشفقت همده عفو ایله مبعوث اولمش ذاتنڭ

امتلری اولمق دعواسنده اولان چوق کیمسه‌لر حتی حکومت کوچلری ایله میدان‌غه چیقمقنی خرستیانلق ایچون تجویز کورمشلردر.

روسیه‌ده بر قاچ بیگلر ایله جانلر، مقدم عصرلرده اولان حکومتلرنڭ جبرلری و اوزلرینڭ‌ده بوندن خبرسزلکلری سببندن اسملری خرستیان دفترینه یازلوب طورمشلر، لکن همیشه‌ده اسلام دینني طوتمشلردر. صوڭ مانفیستلر سببندن بو ذاتلر اوزلرینی رسمی صورتده اسلام دفترینه قید ایتدررگه نائل اولدیلر. ایشته بونی کوردیکلرنده میسیونیرلر واویلاه! قوباردیلر، کوکلر یمرلوب توشدیکی وقت‌ده صبرلی آدملر قیلانماز آه و فغانلرنی بولوتلرغه کوتاردیلر. غزته‌لری بر بر کیمسه‌نڭ اسلام دفترینه قید ایدلمکنی بیشار و اونار مرتبه یازدیلر. حالبوکه بونده خرستیانلقدن مسلمانلققه چیغو یوق، بلکه بو اش، غیر رسمی صورتده مسلمان اولوب یاشامکده اولان کیمسه‌لرنڭ رسمی صورتده مسلمان اولمقلرندن غنه عبارتدر. یوقسه بونلرنڭ کلیسه ایله علاقلری صوڭ وقتده‌ده ایلك وقتده‌ده اولمامشدر.

اوشبو قبیلندن «ادیمبورغ» جمعیتی‌ده آفریقا حقنده واویلاه! کوتارمشدر. جمعیت فکرینه کوره بر قاچ ییللردن بیرلی مسلمانلرنڭ اوقورغه کرشدیکلری وهر یرده مکتبلر آچلوب طوردقلری، اوشبو سببدن مسلمانلرنڭ اویاندقلری، هنر وصناعت اوگرنوب اوز استقباللرینی تأمین قیلورغه کرشدیکلری، خرستیانلق نشرینه اولان مانعلرنڭ الڭ قوتلیسندن ایمش. خصوصا آفریقاده مسلمانلق آرتوب قوت کسب ایتمکده اولدیغنی حکومتلرنڭ حسیات دینیه‌لرینی قوزغاتوراق روشده اثرلی قیلوب سویلامشلردر.

اوزون مذاکره‌لر صوڭنده «ادیمبورغ» جمعیتی اوشبو اشلرگه قرار ویرمشدر:

١) بوندن صوڭ خرستیانلق نشر ایتمك وخصوصا اسلاملرنی نصرانیتکه کرتمك حقنده ایسکی اصوللرنی تاشلاب بالکل یاڭی نظاملر ایله حرکت ایدلنسون.

٢) سودان قطعه‌سنده اولان حکومت مأمورلری، میسیونیرلرگه یاردم ویرمك حقنده نظام جهتندن مجبور اوله‌قلرینی حکومتلردن طلب قیلنسون.

٣) اولگی وقتلرغه نسبت ایله خاتون میسیونیرلرنڭ صانلری کوب طوتلسون، بونلرغه ایسه مسلمانلرنڭ عائله‌لری حاجت اوله‌چق علملر وهنرلر اوگرتلسون تاکه اوزلری هنرسز و علمسز اولان مسلمان عائله‌لری اوشبو میسیونیر خاتونلرنی اوی ایچلرینه کرتورگه مجبور اولسونلر.

٤) میسیونیرلر هر تورلی یاڭی فنلرنی مکمل بیلسونلر خصوصا طب علمنده مهارت کسب ایتسونلر. خلقلر اوزلرینی خسته‌لکلردن قورتولدروچیلرغه محبت باغلادقلرندن، طب علمی طوغروسنده اولان هنرلری سببندن اسلام عائله‌لری بونلرغه محبت ایتسونلر.

میسیونیرلك طوغروسنده خرستیانلر طرفندن صرف ایدلمش آقچه‌لر، اگرده علم وهنر هم اخلاق ایچون و انسانلر آراسنده ظلم و وحشتنی بترمك یولینه صرف ایدلمش اولسه‌ایدی، اوغریلق و اولدرمك، ایسرتکچ ویالان شهادت، فحش و سفاهت کبی شیلرنڭ حتی اسملری اولسون قالمامش اولور ایدی. فقط نه حکمتدر؟ انسانلر اوزلرینڭ فکرلرینی، ذهن وعقللرینی، کوچ و ماللرینی بو کبی فائده‌لی شیلرگه صرف ایدرگه موفق اولمامشلر بلکه هنوز بر برینی سانچوب رنجتوب طورمق یولندن آیریله آلمامشلردر.

مسلمانلرنڭ دینی بر جمعیتلری و بر دین تاراتوچیلری و دین تاراتاچق آدملر یتشدررگه بر مکتبلری یوقدر. بلکه آنلر هر بر مملکتده، اوز آرالرنده تالاشوب صوغشوب بر بری اوستندن دانوس قیلوب، دین اسمندن کفر ایله حکم ایدشوب طوررلر. اگرده آرالرندن بری چیقوب‌ده: «اسلام دینی رسول اکرم و اصحاب کرام عصرنده اولدیغی حال‌گه قایتوب آرامزده اولان مذهب افتراقلری بتسون، مسلك نزاعلری قالماسون!» دیبور اولسه آڭا سنمار جزاسی ویره‌چکلردر. ایشته حال بویله ایکان، باشقه‌لر جمعیتلر ترتیب ایته‌لر و مسلمانلر ضررلرینه رسمی

صورتده قرارلر ویره‌لر، اسلام دینینی توقتاتور ایچون حکومتلرگه. راجعت قیله‌لرده همیشه مسلمانلرغه «متعصب» و «فاناتیق» اسملرینی احسان ایته‌لر و اوز یوللرنڭ بیوك کیسکه ایدوب آنلرنی کوره‌لر.

اگرده مسلمانلر، کچوك اولسه‌ده جمعیتلر توزوسه‌لر و شونلر اجتهادی ایله دین تارانوچی آدملر یتشدره‌چك مکتبلر آچسه‌لر، شاگردلرینی آفریقا و چین ایچلرینه تاراتورغه باشلاسه‌لر اول وقتده مسلمانلرنڭ نصیبی نه اوله‌چقدر؟

اوشبو سؤالنڭ جوابنده: «اول وقت، کیلڭ بر یوزی مسلمانلرغه تار اوله‌چق!» دیبوچیلر کوب اولور. فقط فرنگلرنڭ عادت و طبیعتلرینی درس قیلمش کیمسه‌لر، مذکور جوابنی ویررگه آشقمازلر. زیرا آنلر بیلورلرکه فرنگلرده بتون حرکتلرنڭ محورلری هنر ایله کوچدن عبارتدر. آنلر، نه قدر کوب اولسه‌لرده اولسونلر هنرسز و جاهل قوملرنی صاولق صغر قیلوب طوررلر و بو مظلوملرنی هر وقت ظالم قیلوب کوسترلر. بونڭ خلافنچه، نه قدر آز بر قوم اولسون هنرلی و علملی اولور ایسه فی الحال آنڭ تیره‌سنده قویرق بوناب یوررلر. مسلمانلرنڭ بوکونگی قباحتلری نادانلقلری ایله هنرسزلکلرندن باشقه دگلدر.

قزان جمعیتی حقنده کله‌چکده یازلنور.

تربیه و تعلیم

پیداغوغیا.

الفبا یاکه تهجئه کتابی

بالالر اوّل مکتبگه کرگان چاقلرنده آتا آنالرینڭ یومشاق معامله و بالنولرینه ایڭ یاقن حالده بولوب هر اشلرنده حر و کوب حرکتگه ایالشکانگه کوره اوقوتو یازدرو اشلرنده مذکور احساسلرینه مخالف نرسه‌لر آنلرنی یالقدرا، همت و عزیمتلرین ضعیفلندره‌در. شونڭ ایچون الفبا کتابلری بالالرنڭ آڭلارینه و حاللرینه مناسب ایڭ جینگل و تورلی موضوعلرده بولوب اوقو، یازو و بلوگه رغبتلرین آرتدرا طورغان ترتیبده بولورغه تیوشلیدر. لکن الفبا کتابلرین بولای ترتیب ایتو، هر کم ایچون‌ده ایڭ چیتن اش بولغانغه یاوروپا خلقی بو بابده تورلی یوللرغه کیتوب بالالرنڭ حاللرینه مناسب و مقصودغه ایڭ تیز ایرشدروچی یاڭا یاڭا ترتیبلر کشف ایتدیلر و ایته‌لر. بوگارچه یاوروپا مکتبلرنده خصوصا گیرمانیاده طوتولا طورغان ترتیبلرنڭ ایڭ گوزلی، اوقو، یازو، آڭلاو، سویلاو، فکر آچونی بر یولی اوگره‌ته بارغان ترتیبده‌گی الفبا کتابلریدر. باشدانوق شوندی کتابلردن اوقو یازو اوگره‌نگانگه آنلرنڭ بالالری کلمه و جمله‌لرنی اوقورغه و یازارغه و فکر سویله‌رگه قادر بولوب عقللری کیڭایگان، خیاللری توزه‌لگان، معنا ترتیب ایتوگه اوستارغان، کوزلری قولاقلری آچلغان حالده مکتبدن چقالر.

مین مذکور ترتیبده‌گی کتابلردن اوقوتقان یرلرینه تکرار یوروب بالالرده‌غی گوزل نتیجه‌لرین کورگانم ایچون بزنڭ مسلمان بالالرینی‌ده بو بابده کوزسزلك و قولاقسزلق، تلسزلك و فکرسزلك بازلرندن چقارو نیتی ایله آنلرنڭ ترتیبلری حقنده بر آز سویلیه‌چکمن. موافق کورلسه آلنور بولماسه فکرلرنی قوزغاتقان بولورمن.

الفبا کتابی اوچ نیگزگه بنا ایتولورگه تیوشلیدر.

برنچی نیگز ـ اوّل حرفلر اوزلریگنه، صوڭره حرکتلر برلن و صوڭره حرکت حرفیه (ا، و، ی، ه) برلن بیان اولنمق کیرك. حرکتلر بیان اولنغانده جمیع حرف اوزره بیان اولنمق لازم ایماز بلکه بعض حرفلر برلنگنه بیان اولنسه‌ده یارار. کیرك بولسه معلم افندی قالغان حرفلر اوزره تاقتالرغه یازدروب اوقوتوب تمرین ایتار، نیچك بوقاریده سویله‌نگان

ایدی. جمیع حرف اوزرنده کورستمك لازم کیلسه حرکتلرنی بر ترتیب برلن کورستماز. بالالرنك، اوگرەنوی فکرسز آڭسزغنه بولوب کیتمەسون ایچون بر حرفکه اوست ایکنچیگه آست اوچونچیگه اوتره قویو روشنچه اویلاب بلورلك ایتوب کورستر.

بالالرنك کوڭلین شادلاندرو و قوتلندرو، تللرین توزاتو و فترتلرین بیارو ایچون موافق و گوزل کوی برلن قایچاغنده حرف و حرکەلرنی بر آوزدن اوقوتور. مثال:

آ اَ اِ اُ آ ئ، ای او. بَ بِ بُ با به بی بو.

ایکنچی نیگز- بالالر کوز قاراولرین قوزغاتا و شادلقلرین طورغزا طورغان نرسەلرگە طبیعتلرنچه محتاج بولغانغه، حروف هجادن هر برسی ایچون شوندی بر کلمه صایلاب تابارغه تیوشلیدرکه هر حرف آنلردن برسینڭگنه باشنده بولسون. دخی هر کلمه حیوانلردن یاخود یورت و صناعت ایچون کیرکلی نرسەلردن برینڭ اسمی بولسون، صوڭره شول حیوان یاکه نرسەلرنڭ صورتلری توشرلسونده اسملری آستلرینه یازلسون. دخی اول اسملرنڭ آستلرینه اسمدەگی حرفلرنڭ باشده و اورتاده واخیرده بولا طورغانلرندن یاصالغان کوب کلمەلر یازلسون. شونلرنی کوب اوقوب یازوب بالا حرفلرنڭ هر تورلی روشدەگیلرینڭ صورتلرین تمام اوگرەنسون. مگر مذکور کلمەلردن هیچ بری معناسز سوز بولا کورماسون، معناسیده بالاغه بیك معلوم یاکه محسوس نرسەلرگنه بولسون. شول طریق برلن اوگرەتلگان اوتوز دورت کلمه آز زمانده ابتدائی مطالعەنی اوگرەتوگه یینەچك دیو عقل حکم ایتەدر.

بو کتاب برلن اوقوتونڭ طریقی بولای بولور: معلم، بالالرغه کتابلرنی آچدرر. صوڭره آنلرغه بر صورتنی بیلگولرده آنڭ اسمین صورار، بالا شکسز آنڭ اسمین آیتور. صوڭره اول اسمنی صورت آستندەغی یازودن مطالعه ایتدرر، صوڭره آنی هجالرغه صوڭره حرف و حرکتلرگه بولدرر. هر آوازنی آیتکانده اول آوازنڭ علامتی قایسی رسم ایکانین توشندره بارر. شولای ایتوب صورت آستندەغی بتون کلمەلرنیده تمام مطالعه ایتدرر. قاچان مطالعەسینه تمام توشنسەلر تاقتالرینه یازوب آلدرر. صوڭره کتابلرنی یابدرردە الیگی کلمەلرنوق املا قیلور. بالالر هر قایوسی اوزینڭ تاقتاسینه - یاکه برسی صنف تاقتاسینه باشقەلر اوزلرینکینه یاکه برام برام هر قایوسی صنف تاقتاسینه یازارلر. الیگی کلمەلرنڭ صورت و رسملری تمام کوڭللرینه سڭوب قالغانچه تکرار شولای تمرین ایتار. بر سبقه بولماسه ایکی اوچ قات تکرار ایتار. صوڭره شول طریق برلن ایکنچی صورتکه کوچار. شولای ایتولگانده بالالر عقل و فکرلرین اشلاته و ذهنلرین و کوزلرن اوتکنەیته، غفلتلرین کیتاره، یخشی و یامانّی آیرا و شادلاندرا طورغان یول برلن آز زمان اچنده اوقورغه و یازارغه و آڭلارغه و فکر بیان ایتارگه اوگرەنورلر. تعلیمنڭ، جسملری و صورتلری وطورمشلری تورلی تورلی بولغان صورتلر آرقلی بولوی، بو اشکه کوب یاردم ایتەدر.

بو کتابنی سویلاشو و فکر یورتورگه اوگرەتمك ایچون بولای قوللانالر: معلم صورتلرگه دقتلی قارارغه قوشار، صوڭره نیندی و نیچه اعضاسی بارلغی حقنده و هر عضونڭ اسملری اوزنلق و قسقەلقلری قالنلق و نچکەلکلری بربرندن یراقلق و یاقنلقلری فائده و ضررلری حقنده تمام صوراشور، بالالر جواب بیررلر تمام جملەلر و قسقه عبارتلر برلن تیوشسز سوز برده قاتشدرمیچەغنه.

صورتلردن صوڭ چیچق اوچا، آیو بیی، یوموررقانڭ قابغی بار کبی هر صورت حقنده آنلرنڭ حال و خاصەلرینه تعلقلی اوتوز دورت جمله یازارغه تیوشلی بولور. صوڭره اول جملەلرنیده معلم افندی گوزل مطالعه ایتدرگاچ کوچرتوب و املا طریقنچه یازدرر. بونده هم جملەلرنڭ معنالری حقنده تفصیلی سویلەشدرمك آڭلاشلماغان هیچ برجملەنی قالدرماوق ایك گوزل و ایك کیرکلی اشلردندر.

اوچونچی نیگز - ایك کیمی ایللیلب نثر

بولغان قطعه‌لر درکه مضمونی: حیوانلر یا که جانسز لر تلندن یاخود انسانلر، خصوصا بالالر حالندن حکایتلر - یاخود طبیعی یا که احوال معیشتده کیرکلی صناعی نرسه‌لرنی وصف اولور.

قطعه‌لرنک موضوعی بالالر آکلارلق جیکل، جمله‌لری قصقه، تزیمی طبیعی وترکیبی تعقید (چوا- لچق) سز، مفرداتی عورت بولماغان، بالالرنک عقل و فکرلرینه حال و خیاللرینه موافق بولمق تیوشلیدر. معلوماتی بدیهیات بولسه‌ده بولسون، چونکه زوررلر نک بدیهیلری بالالر ایچون نظریلردر. بونی صایلاو ده ایک ضابط قاعده بودرکه: قطعه‌لر بالالرنک احساس و وجدانلرندن صادر بولغان کبی چغارغه تیوشلیدر.

قطعه‌لرنک مغزا (حصه - حاصل) سی کشیلرگه کورکام قانشو، نفس‌نک مرتبه‌سین صاقلاو، اهل و وطننی، حق و حقیقتنی سویو کبی بالالرنک فکرن و ترکلک حاللرینه و انسانلر برلن معامله‌گه بصیرت لرین آرتدرا طورغان تجربیی نرسه‌لر، یاخود سؤ اخلاقدن قایتاروب کورکام خلقلرین اوسدره طورغان ادبی نرسه‌لر بولورغه تیوشلیدر. اطاعتلی بالا برلن اطاعتسز، طرش برلن یالقاو، تربیه‌لی برلن تربیه سز بالالر آراسنده فرق حاصل ایتو بو مغزالرنک مثاللریدر.

بونده‌غی قطعه‌لرنک بعضیسی، بالالر حالینه موافق و جیکل یرسماق بولمق هم گوزل صایولا در. بولای بولغانده آنلر شعر برلن نثر آراسنده غی آیرمالرنی بلوب شعردنده برآز خبردار بولغان بولورلر.

قرائت اوگره‌تونک روشی بولای بولور: معلم افندی بالالرنک حالینه موافق بر قطعه‌نی مطالعه کتابینک اولندنمی اورتاسندنمی آخرندنمی بیلگولب برسینه قچقروب اوقورغه قوشار، قطعه‌دن اول تمام برجمله‌نی آکلاب اوقوغاچ ایکنچی جمله‌نی ایکنچیسینه اوقوتور. شولای ایتوب صنفنک جمله بالاسینه یا که کوبراگینه اوقوتوب چغارر. بر بالاغه جمله‌نک باشین، ایکنچیسینه آخرین اوقوتماز، بو سوزنک اسلوبین و معناسین آکلاشمی قالوغه سبب بولادر. بر سی قچقرب اوقوغانده بالالرنک باشقه‌لرینه قچقرمی غنه بردن برگه اوقی باررلر. اوقوب بترگاچ بالالر برلن معناسی حقنده سویله‌شور، یات سوزلرنی مرادف لری برلن تفسیر ایتوب آچار (شرح بابنده‌غی کلامغه مراجعت). مطالعه کتابنده کورکام اوقورغه اوگره‌توده مقصود بولغانغه معلم، اوّل قطعه‌نی آقرو- نلق برلن بالالرغه تمام ایشتدروب، سوز و حرف لرنی آیروب اوزی اوقور، صوکره بالالرنی‌ده شولای اوقورغه قوشار. چونکه معلملرنک بولای اوقووی و اوقوتووی بالالرنک قولاقلرین و تللرین گوزل قرا- ئتگه تمرین و تعوید ایته‌در.

شولوق قطعه‌نی صنف تاقتاسینه یا که تاش تاقتا لرغه املا طریقنچه یازولرینه یا که اویلرنده کوچرب یازوغه موضوع ایته‌رگه‌ده یارار.

بولای اوقوتو، آکلاب اوقورغه عادتلنوگه، حافظه‌لرینک کیکایووینه و هر نرسه حقنده تفکر و بحث‌گه و یازارغه عادتلنوگه سبب بولغانغه ایک گوزل طریق برلن اوقوتو بولادر.

«احمدجان مصطفی».

مراسله ومخابره

اورسکی: - اسماعیل حقی «فروق» اسملی اثرنده «جمادی» سوزینی دالنک فتحه‌سی ایله مؤنث صیغه ایدیکن تصریح ایتمش. بوکا کوره «جمادی الاولی» و «جمادی الاخری» دیه یازمق لازم ایدی. حالبوکه بزم کالیندارلرمز، غزته و مجله‌لرمز بونی مذکر اوله‌رق «جمادی اول» و «جمادی آخر» روشنده استعمال قیلورلر. ابوالبقاء اوزینک «کلیات» نام اثرنده: «اسماء الشهور کلها مذکرة

الاجمادی» دیمشدر. بزنك محررلرمزنك اوشبو کلمه‌نی مذکر استعمال ایتمکلرینه سبب نه اولور؟

عبدالله المعاذی.

«شورا» : ـ «جمادی» سوزینك مؤنث و معرفه ایدیکن اهل لغت امام فرادن نقل قیلوب شوکا رضالق کوسترمشلردر. بناءً علیه عربی تحریرلرده و عرب لغتی ایله اولان محاوره‌لرده شوکا خلاف اوله‌رق استعمال ایتمك و یاکه منصرف ایدوب اوقومق، صفتلرنده تعریفسز اوله‌رق ایراد ایتمك البته غلط اولور. لکن ترکلر بویله سوزلرنی عرب کلمه‌سی اولمق اعتباریله دگل بلکه دخیل سوز و ترکلنمش کلمه ایدوب استعمال قیلورلر و اوشبو سببدن ترك لسانینك نحو و صرفلرینه تطبیق ایدوب استعمال قیلورلر. زیرا ترك سوزلرنده انصراف وغیر انصراف اولنمادیغندن عرب لغتنه خاص اولان نکته‌لرنی رعایت قیلورغه مجبوریت یوقدر. اوشبو قبیلدن «الحاج حسن» دیه‌چك اورنده «حاجی حسن» و حاجة خاتون دیه‌چك اورنده «حاجی خاتون» دیورلر. تذکیر و تأنیث علامتلرینه، عرب لغتنه مخصوص اولان تعریف علامتلرینه التفات ایتمازلر. هر بر اشانگان لسانلرده بو حال شویله‌در. عربلرنك «شهر ربیع الاول»، «شهر ربیع الاخر»، «شهر رمضان» کبی سوزلرندن «شهر» کلمه‌سینی توشروب سویلاـ مکلری و یازمقلری ده اوشبو اصلغه مبنیدر. یوقسه ترکی لسانمزغه کرمش اولان عربی، فارسی و روسی کلمه‌لرنی اصللرنده اولدیغی کبی استعمال لازم اولسه بو تقدیرده بزلرگه دورت بش تورلی لساننك نحو و صرفینی تحصیل ایتمك لازم کلور. عربلر فارس، روم، قبط، حبش، ترك و باشقه قوملردن بیغمش کلمه‌لرینك هر برینی اوزلرینه مال ایتدیکلری وهر برینی اوز قاعده‌لرینه کوره اشتقاق و تصرف أیلدـ یکلری حالده بزلر، باشقه‌لردن کرمش لغتلرنی نیچون اوز مالمز و اوز لسانمز قاعده‌سینه تابع ایتمیه‌چکمز؟ کالیندار صاحبلرینك، غزته و مجله محررلرینك «رمضان»، «جمادی اول» و «جمادی آخر» یازـ مقلری بیلمادیکلرندن دگل بلکه کندی لسانلرینه اهمیت ویردیکلرندندر. ترکلنمش عرب سوزلرینی عربلر قبیلندن استعمال لازم اولسه «جمادی» نی درست اوقوچی کیمسه‌لرده روسیه مملکتنده پك آز تابلور. «جمادی» نی «حُبارَی» وزننده استعمال قیلوچی کوب کورلمی.

◆◆

کرمینه : ـ ١٢ نچی عدد «شورا» ده «صراط مستقیم» دن کوچرلوب شیخ جمال‌الدین ومحمد عبده‌لر حقنده یازلمش مقاله‌نك بریرنده : «ملت یولنده خدمت ایدوچیلرنی عربستانده ـ وهابی ـ، ترکستانده فارماسون ـ، عجمستانده ـ بابی ـ، روسیه ده ـ دهری ـ و ـ مارقی ـ لق ایله تهمت قیلورلر» دیولمش. کمینه «فارماسون» سوزنی الك الك مرتبه اوله‌رق «شورا»ده کوردم، عمرم بوینچه ایشتدیکم یوق ایدی. بو نه کبی برمذهب اسمیدر؟ بوطوغرو ده تفصیل اوزرنده یازسه‌کز گوزل اولور ایدی.

بهرام بیك ترجمان دولتشایوف.

«شورا» : ـ فارماسون، ایله ماسون ایکیسی بر سوزدر. اصلده دنیاده اولان یورت و شهرلر بنا قیلوچیلر طرفندن تأسیس ایدلمش بر جمعیت اسمی اولوب تاریخلری ومختلف لسانلرده غزته وژورناللری واردر. «فارماسون» معلومکز دگل ایسه شاید «ماسون» معلومکزدر. عینا یازمق قصدی ایله «صراط مستقیم»نك مذکور کلمه‌لرینی اوزگارتمامش ایدك. یوقسه «ترکستان» سوزندن مقصدی‌ده خصوصی بزم «ترکستان»مز دگل بلکه «ترکیا» دیمکدر.

◆◆

قزان : ـ «جده» شهرنده افراط درجه‌ده اوزون اولان بر قبرگه، آنامز حوا رضی الله عنها قبری دیه زیارت قیلدردیلر. مزبوره ایسه اوشبو درجه‌ده اوزون بویلی اولمشمیدر؟

مسافر عبدالکریم الحسینی.

شورا : ـ حوا رضی‌الله عنهانك قبری واوزونلغی اوشنداق جده‌ده آکا منسوب قبر حقنده بر شی

اوقودیغمز خاطرمزده یوق. کتب سنه هم‌ده سیر و تاریخ کتابلرنده مذکور اولمامش بر قبر حقنده نه کبی دلیل گه بنا قیلوب «حوا قبری» دیه حکم ایدلنور و بوکا کیملر اشانور؟

◆◆

چیلابی: ــ بورچ صاحبلری، یتیملرگه فائده اولسون ایچون میراث مالنده اولان آلاچقلرینی صوم باشینه بر قدر کیمتوب آلدقلری حالده رسمی صورتده تصدیق ایدلمش و صیلرنڭ، مذکور میراث مالنده اولان اوز آلاچقلرینی بلکه صوم باشینه صوم ایدوب آلمقلری حلال اولورمی؟

عبدالخالق مولودوف.

شورا: ــ مقصودکز اگرده بر محکمه‌گه شهادت نامه (فتوی صورتی) تابشرمق اولسه اورنبورغ دو-خاونوی صوبرانیه‌غه مراجعت ایتوکز. بو اطرافده اولان مسلمانلر حقنده مذکور محکمه‌دن ویرلمش شهادت نامه‌غنه معتبر اولوب باشقه سینڭ باراقی ایله یوقلقی بر درجه‌ده در. اگرده مقصودکز یالکز بو طوغروده اولان حکم شرعینی بیلمك اولسه بونی «چیلابی»‌ده اولان هر بر ملا بیان قیله آلور، شونلردن صورڭز.

◆◆

زایسان: ــ ویره‌چکی کوب اوله طوروب خلقدن آقچه صوراشوب حج ایتمش کیمسه‌دن حج فرضی توشارمی؟ بزنڭ بو یرده اوشبو طوغروده سوز کوب.

م. عابدوف.

«شورا»: ــ فرض توشمك، رکن و شرطلرنی برینه کتورمکدن عبارتدر. شونڭ ایچون معلوم وجه ایله عمل قیلوچی حقنده «فرض توشمادی» دیورگه یول یوق. لکن حج گه وارمق ایچون صوراشوب یورمك درست بر اشمیدر؟ ایشته مسئله بونده‌در.

◆◆

بورای: ــ بزم اسلام شریعتمزگه کوره فوطوغرافی ایله کسب ایتمك و رسام اولمق درستمیدر؟

مبارکجان امیروف.

«شورا»: ــ «اوفا» شهرنده اورنبورغ دوخاونوی صوبرانیه‌سی طرفندن «معلومات» اسمنده بر ژورنال چیقارلادر، شونده سزنڭ مسئله‌کز کبی مسئله‌لرنی یازارغه مخصوص بر «باب الفتاوی» وار. ایشته سؤالکزنی زاکازنوی اوله‌رق شول ژورنال‌غه یبارکز. اوزینڭ اوستنه آلمش خدمتی اولدیغندن هم‌ده دینی محکمه طرفندن چیقارلدیغی سببلی حل و حرمت حقنده جوابلر یازمق اوزینه مخصوص بر وظیفه حساب ایدلدیکندن سزنڭ سؤالکزغه اثبات ایله اولسه‌ده، نفی ایله اولسه‌ده آچیق بر جواب ویرر.

◆◆

آلیکساندروڤا: ــ بو ییلغی «شورا» نڭ ١ نچی ٢ نچی ٣ نچی عددلری بتدیکنی و تکرار باصلمیه‌چقنی اداره اعلان ایتدی. حالبوکه پك کوب کیمسه‌لر ییل تمام اولدیغنده تمامنی آلوب توپلاتالر و کوبلری ده اوزلرینه کلمکده اولان عددلرنی دوست ایشلرینه تاراتوب اوزلری ایچون ییل آخرنده اداره‌دن توپلاتوب آلدره‌لر ایدی. شونڭ ایچون اوشبو حال گه تأسف ایتدك، بر چاره‌سی کورلمازمی؟

فخرالاسلام عین الدین.

«شورا»: ــ ییل آخرینه قدر وقت بار، احتمال که بر تدبیر قیلنور.

◆◆

ایمانقول: ــ ١٢ نچی عدد «شورا» ده «همتلی بالالر» سرلوحه‌سیله ایمانقول آولی حقنده یازلمش خبرنی بعض کیمسه‌لر بکا نسبت ویره‌لر. بو درست دگلدر. بن «شورا» اداره‌سینه بویله مضمونده هیچ بر وقت یازدیغم یوق. شونکله برابر مذکور خبر، درست ده دگلدر. ایمانقول بابای، مسقوا صوغشندن بر عصر قدر مقدم زمانده اولمش هم ده آکا ویرلمش یر ٢٠٠٠٠٠ دیساتینه دگل بلکه ٦٠٠٠٠ دیساتنه‌گنه‌در. اوشبو یرده صوغش مکافاتی ایچون دگل بلکه اورنبورغ و اوفا یوللرینڭ مشقتلرینی کوتاردیکی ایچون ویرلمشدر. کول گه شکر صالمق خبری بتونلای اصلسزدر.

ذاکر معاذی.

«شورا»: ــ بوندی خبرلر هر وقت بالان اولسونلر.

اشعار

ریا و دوغریلق.

قارالق وار ایسه بختمده اول البت اوزمدندر
ریادن هم نفاقدن خالی اول دوغری سوزمدندر
بختکه اختیار ویردم کرك آق یا قارا اولسون
یوزومنڭ آقلغی یتار، کشیلکم یوزومدندر.
نه دوست و نه قرنداش قالدی بن مثل غریب اولدم
صدق کلزارینه چونکه کروب بن عندلیب اولدم
احباده قولاق یوق حق سوزه، یالغانغه تل بزد،
بڭا قول سلته‌گچ، سلته‌رگه بنده مضطرب اولدم
صداقت ـ دوغریلقدن آجرامام وارنچه بو جانم
تحمل ایده‌مز ریا ایله نفاقی وجدانم
نجات همده سعادت دوغریلقده‌در براذرلر!
لهذا بنده دیرم «دوغریلقدر، دین و ایمانم».
صداقت، اهلینڭ کوڭلینی هر غمدن آزاد أیلر
کوڭل سراینی جنان اعلی دیك آباد ایلر
صدق اربابی بو کون خوار ایکان اما کلور بر کون
ریاکار و کذب اهلیده اول کون آه و داد أیلر
سلوك ایتمك ریایه دوغریسی اشراك و ردتدر
خلاف دینه ارتکاب، التزام ذلتدر
ریاکارلکله استقبالینی تأمینه چالیشمق
خیانتدر دینه هم اول کشی دشمان حکمتدر.
اگرای «صوقصوی!» مقصد ایسه تأمین استقبال
خدادن دوغریلق صور! بخت و توفیق ایله استئال
معارف و هنرگه دورت ألك برله تشبث قیل،
معارف و هنردر وار قدر مفتاح استقبال.

معلم شاکر المختاری «خوقند»

ییرگه.

«الدنیا حلوة خضرة خیرکم من لم یترك دنیاه لآخرته».

ئەی قارا ییر، بالالرك آراسندن برسی مین...
بیك سویەم سینی طوغان ییر، کوب عمرلر سورچی سین.
سینده قایغی یەیسه شادلق یورەكمنی تترەته،
سینده طورمش اوز جفاسن، راحتن هم کورسەته.

*

سینك اوستكدەگی مخلوق ـ بارده کوکلمه یاقن
همه مخلوقنك شغلگه باطوون سویەم طاغن.
بارده اشلی، طریشا، یاشی، ماووغا بر طوقتامی،
دنیاده کوب یاشاو ایچون طریشا آقسەده قانی.

*

سویەر ایدم قویاش کبی کیك کوکده اوچوب یورونی،
کیك هوادن توشمی سینك زورلغکنی کورونی،
قورقنچلی تیك شونیسی ـ آیرلوب سیندن کیتو،
هیچ آوزدن چقا آلماس «صاوبول ایندی» دیب ئەیتو.

*

میکا نیگه صوك هوانك بایلغی هم کیکلگی؟
سیکا تیکلەب قاراغانده بر نی توگل کیك کوگی.
سینده نیندی قایغی حسرت بولسه بارن کونەرەم،
همەسینه راضی بولام، باشنی ایبوب اوتکەرەم.

*

چونکه سینده تری بولوب کیله اوزاق یاشیسم
آچی طورمش، تەملی طورمش‌نیده کیله طاتیسم.
اوزمه خاص بخت، راحت کورمەسەمده عمرمه،
کشیگه بخت طودروده اوز بختم کورینه.

*

تیمه آنده کیك هواده یاقتی طورمش‌ده بولسون،
آی و قویاش، عرش، جنت یاقتی نورلرغه چومسون.
سیکا خدمت ایته کوکنك یاقتیسی هر قایسیده
قدرتم یوق... بولسه «جنت» لر ایگەر ایدی سیکا.

حق تعالی قدرتیله بولچی «اوجماخ» سین اوزك؛
هم اچکده . . . . یوزن.

سعید سونچەلەی.

دڭز

حکایتلرده دڭزلرنی آدم کوز یاشی دیلر
شوڭا کوره اچوب بولمی آنی ، اول بیك آچی دیلر .
خلقده صوڭ قزق بیت اوشبو سوزنی صانی بالغانغه
أشانمیلر کوزی کورمای حکایتلرده یازغانغه .
أشانماوغه سبب شول : اول طوره راحت کوره لذت
یاتا بویره‌ك کبك مای نك اچنده چیکمی هیچ حسرت .
بیرر ایدم شولارغه مین بر آز سودانی کوڭلمدن
طبوب بافسون ایدی یاشین چغارمای ایکی کوزندن .
بلهم ایندی جلار ایردی طیا آلماس ایدی یاشنی
اوزاق اوتمای چیولور ایردی یاش برکولگه اوخشاشلی .

عبدالعزیز مناسبق

مطبوعات

توركی صرفی ، توركی نحوی – اوشبو ایکی اثر ، بوكون‌گه قدر کوب کتاب و رساله‌لر تألیف ایتمش اولان احمد هادی مقصودی افندی طرفندن یازلوب نشر اولنمشلردر . هر ایکیسی‌ده اوز لسانمزنك صرف و نحوسی اولدیغندن أهمیتلی ایدیکلرنده شبهه یوق .

اویان قزاق ! – ناشر و محرری میر یعقوب افندی دولاتوفدر . قزاق خلقلرینه عائد اولان بعض مسئله‌لر و شعرلر یازلمشدر . صانیله طورغان اورنی پیترپاول شهرنده امام حافظ عبدالرشیدوف کتبخانه‌سنده و باشقه اورنلرده‌در .

تاتار خاتونی نیلر کورمی ؟ – زمان جفاسینه مبتلا اولدیغندن ایرلر فیافتنه یوررگه مجبور اولمش بر خاتون حکایتیدر . عبرتلی صورتده ترتیب قیلندیغی ایله برابر بو اثرده تربیه‌گه مناسب دگل بعض سوزلر وار ، ایکنچی طبعنده اوشبو خصوص‌غه اهمیت ویرلسه گوزل اولور ایدی .

خدانك عدل حکمی – آمریقاده ، باشقه‌کشی ایچون باز قازوچیلرنك اوز بازلرینه اوزلرینك توشوب هلاك اولمقلرینی بیان أیلمش بر رساله‌در .

آتنه کیچ یا که شاکرخلفه درسی – ایسکی مدرسه‌لرده اولان درس و مناظره‌لرنی تصویر ایتمش بر رساله‌در .

یرتاناچ – بر حکایت کتابی اولوب مؤلفه‌سی رائفه عباداللینه‌در . اوشبو صوڭغی بیش کتاب «استرلیتامق» شهرنده « قلم » شرکتی طرفندن « نور » مطبعه‌سنده باصلمشلردر .

متنوعه

فرنك لسانلرنده قرآن شریف ترجمه‌لری.

قرآن شریف الك ایلك مرتبه اوله‌رق عباسیلردن مقتفی لامرالله خلیفه زماننده. امام غزالی وفاتندن صوڭ وهدایه صاحبی وفاتندن ایلك ٥٣٧-١١٤٢نچی ییلده لاتین لسانینه ترجمه اولنمشدر. مترجملری بر انگلیز ایله بر نمسه اولوب خرستیان روحانیلر ینڭ التماسلرینه کوره ترجمه ایتمشلردر. اوشبو ترجمه، الك ایلك مرتبه اوله‌رق ٩٥٠-١٥٤٣ ده «بازل» شهرنده طبع اولندی. صوڭره اوشبو ترجمه‌دن ایتالیان، آلمان، نمسه لسانلرینه ترجمه قیلدیلر.

ایکنچی مرتبه اوله‌رق ١٠٢٥-١٦١٦ تاریخنده نمسه لسانینه ترجمه اولندی.

اوچونچی مرتبه دخی لاتین لسانینه ترجمه اولنوب عربیسی ایله برلکده طبع اولندی. بونسی «مراکشی» دیه معروفدر.

١٠٥٧-١٦٤٧ ده الك ایلك مرتبه اوله‌رق فرانسزچه‌غه و اوشبو ترجمه‌دن ١٠٥٩-١٦٤٩ ده انگلیزچه‌گه ترجمه اولندی. ١١٤٧-١٧٣٤ ده ایکنچی مرتبه اوله‌رق «صال» طرفندن انگلیزچه‌گه ترجمه اولنوب نشر قیلندی. انگلیزلر آراسنده معتبر اولان ترجمه اوشبو صوڭغیسیدر. انگلیزچه اوچونچی ترجمه‌سی روحانیلردن رودویل ترجمه‌سی اولوب ایکنچی مرتبه اوله‌رق ١٢٩٣-١٨٧٦ده طبع اولنمش. دورتنچی ترجمه‌سی قامبریدج مدرسلرندن بالمرنڭ اولوب اوشبو ترجمه «آکسفورد»ده ١٢٩٧-١٨٨٠ده طبع اولنمشدر.

الك ایلك روسچه ترجمه «پیتربورغ» شهرنده ١٢٠٠-١٧٧٦ ده نشر اولنمشدر. بو ترجمه‌نڭ فرانسزچه ایکنچی ترجمه (قازیمیر) دن ترجمه اولندیغی ظن اولنور. روسچه دخی صابلوکوف اسمنده بر ترجمه کورلدیکی وار ایدی. شمدی بو اثر کتبخانه‌مده اولنمادیغندن بونڭ حقنده معلومات یازارغه اقتدارم یوق.

هندستانده اسلام علماسی جمعیتی. اسلام مملکتلرنده نشر اولنمقده اولان جریده‌لر خبرینه کوره هندستانده مسلمانلر ایچون دارالعلوم تأسیس ایدن مشهور عالم نعمان شبلی حضرتلری بو دفعه‌ده «دهلی» شهرنده بر اسلام علماسی جمعیتی تأسیس ایتمك اجتهادنده‌در. اوشبو یاڭی آچیلاچق علما جمعیتینڭ خدمتی اوشبولردن عبارت اوله‌چقدر:

١) هر مملکتده عالملر طرفندن تأسیس اولنه‌چق قونغره‌لرده سویلاشور ایچون، مذهبلرگه متعلق مسئله‌لر حاضرلنمك. ٢) اهل اسلام آراسنده ظاهر اولان مذهب اختلافلرینی بتررگه اجتهاد قیلمق. ٣) اهل اسلام آراسینه دینی تربیه‌لر نشر ایتمك حقنده سعی ایتمك. ٤) اسلاملر آراسینه تاریخ اسلام درسلری شایع أیلمك. ٥) انگلیز مکتبلرنده اوقوچی شاگردلر آراسینه دین درسلری و دین تربیه‌لری ویرمك حقنده تدبیرلر قیلمق. ایشته نعمان طرفندن تأسیس ایدلنه‌چك جمعیت خدمتی اوشبو اوله‌چقدر. بوکبی جمعیتنی باشقه یرلرده تأسیس ایتمك ده مشکل اولماز ایدی، فقط بونڭ ایچون نعمان کرکدر. اصل مشکللك «نعمان» تابمقده‌در. بو نعمان، شول آدمدرکه اسکندریه کتبخانه‌سینڭ مسلمانلر طرفندن یاندرلمقنی انکار ایدوب خرستیان عالملرینه قارشو ردیه‌لر یازمش وجوابلر ویرمشیدی.

٢٠ یل یوقلاماوچی- شوشی کونلرده آمریقاده «غاکینستاون» قالاسینڭ پالیسه باشلغی بولغان «وایر» نام آدم وفات ایتدی. بو آدم طب علماسینی بیك حیرنکه توشورگان آدمدر. مثلا ٢٠ یل اول یوقوسزلق علتینه مبتلا بولوب یاشادی. ٢٠ یلدن بیرلی برمینوت یوقوغه طالدیغی یوقدر. بو علت آنی یاشن صوقغاندن صوڭ پیدا بولدی. اول بو قضا صوڭنده صاڭغراولانساده، آندن ترلدی. اما یوقوسزلقدن قوطولا آلمادی. تونله کوزن برده یوممی؛ کوندز بر آز یوموب حال جیوب (یوقلامیچه‌غنه) یاتاده طوروب اشکه طوتونا.

دخی شونسی عجب: یوقوسزلق آنڭ سلامتلگینه

برده زیان کیترمه‌مشدر.

تش قویو. حاضر تش طبیبلری کشینڭ توشکان، یا که بیك آوروب هم‌یامارغه یاراقسزلانوب صوورلغان تش اورنینه چن تش قویالر. بونی مخصوص صورغچقه یابشدروب تش ایتینه اوطورتالر و کورشی تشلرگه ئل‌کدروب قویالر. بو تش چاینارگه یاراسه‌ده، آلنمالی بولا. حاضر «راین‌میللر» نام طبیب صنعی تش اوسدرو اصولن طابشمدر. اول، توشکان تشنڭ ازن طازارتاده شول اورنغه باشقه بر تش اوطورتا و شونی دوالی. بر نیچه آتنادن بو تش ایتکه تمام یابشوب طبیعی تشکه أیله‌نه‌در.

کوگارچین ایله خبر یورتمك و صوغش وقتلرنده کوگارچیندن خدمت ایتدرمك. صوغش وقتلرنده و شهرلر محاصره قیلندیغی چاقلرده کوگارچینلر واسطه‌سی ایله خبرلشمك و کوگارچینلرنی صوغشلرده خدمت ایتدرمك الڭ ایلك مرتبه اول‌رق اسلاملرده کورلمشدر. اسلاملر ایسه بونی پك مقدم وقتلرده عمل‌گه قویمشلر. ایوبیلر عصرنده مصر قلعه‌سینه محض کوگارچین اوچرر ایچون دیه منارەلر اشلانمشیدی. اوشبو وقت ایوبیلر عسکرنده ۱۹۰۰ قدر کوگارچین دائمی صورتده تربیه‌لنوب طوردیغی معلومدر. مصر و شامنڭ هر شهرلرینه مخصوص کوگارچینلر تربیه‌لنور و صوغش یرلرنده اولان خطلر هر بری کوگارچین واسطه‌لری ایله یورتولنور ایدی. مصرده اولان کوگارچینلر، تیلیغرام آچلدیغی صوڭغنه آزاد ایدلمشلر و خدمتلری بتمشدر. آوروپالولر ایسه اوشبو صوڭ زمانلرده کوگارچین تربیه‌سینه اعتنا قیلوب بونلرنی صوغش ایچون قوللانمق فکرینه کرمشلردر.

بر اسلام پادشاهینڭ تیتولی. اسلام پادشاهلرینڭ عاجزلکلری و اشسزلکلری آرتدقچه عنوانلری زورایدیغی، لقبلری افراطلانوب واردیغی معلومدر. بر غوبیرنا کیتکان‌صایون‌سلطان‌عبدالحمیدنڭ بر تیتولی آرتادر ایدی. شمدی هندستانده حیدر آباد پادشاهی اولان «میر محبوب علی» نڭ تیتولی: «اصاف الدولة، مظفر الملك، رستم الدوران، آرسطو الزمان، زمام الملك، نظام الدولة، نواب میر محبوب علی خان بهادر فتح جنك» در. کندسی «حیدر آباد» شهرنده طورر. ۳۰ بیڭ عسکری و ۳۵ طوبی وار. بونڭ کوچی ایسه عسکر ایله طوبنده دگل بلکه تیتولنده‌در.

ملدیف مسلمانلری. بحر محیط هندی‌ده «ملدیف» اسمنده بر جزیره اولوب اهالیسی اسلامدر. بونده اولان خاقلرنڭ اوقورغه یازارغه بیلمکلری اوستنه هر کیم ایچون نگو بیلمك، ایرلر ایچون بالطه هنری اوگرنمك لازمدر. نکاح وقتنده قاضی، یکیت ایله قزنی خلق حضورنده امتحان قیله‌در. اگرده اعتقادات و اعمال اوستنه اوقورغه یازارغه یا که نگو هنرلرینی بیلمازلر ایسه آرالرنده عقد نکاح یورتمکدن منعلنه‌در. چونکه نظاملری شویله‌در.

نکاح ایله عقل مناسبتی. نکاحلنمش ایر و خاتونلرغه کوره نکاحلنمامش ایر و خاتونلر آراسنده دیوانه‌لق کوبراك اولدیغی صوڭ تجربه و حسابلردن معلوم اولمشدر.

لطائف

۹۱

«سن باشقردمی، میشارمی؟» دیه صوراوچیلرغه قارشو بر آدم: «طوغروسینی سویلرگه کرك، بن باشقردده دگل، میشارده دگل بلکه قاچر!» دیمشدر. عجب ایدوب قاراب طوردقلرینی کوردیکنده: «عجب قیلمه‌گز افندیلر! آنام باشقرد وآنام‌ده میشار ایدی، بو ایکی آرادن طوغمش بالا البته قاچر اولور!» دیمشدر.

۹۲

کویمه‌گه صو کره باشلادیغنی بیلدیکنده بر پاپاس، بتون خلقنی کویمه ایدنینه تزلاندروب

قچقروب دعا قیلورغه باشلامش. کویمه‌نڭ قپودانی بو حالنی کوردیکنده: «افندم! یاڭلشمشسن: بویله دعانی آنچق قوریده قیلورلر. دڭز دعاسی ایسه ایشته بونلردر» دیه ناصوسنی کوسترمش و خلقلری ییغوب آلوب کیدوب ناصوص ایله صونی بوشالدرغه کرشمش.

٩٢

یانچق‌تابوب‌ده پالیتسه‌گه‌تابشرمغان بر عیبلی آدم گه محکمه‌ده حاکم: «تابدیغڭ یانچوقنی‌نیچون‌پالیتسه‌گه تابشرمادڭ؟» دیدیکنده عیبلی آدم: «وقت تار بولدی» دیمش. حاکم‌ده قایتاروب: «اویله ایسه ایرتان نیچون تابشرمادڭ؟» دیدیکینه قارشو عیبلی‌ده: «ایرته‌گه قدر پالیتسه‌گه‌تابشرا‌چق‌نرسه‌قالمادی!» دیه‌جواب‌ویرمشدر.

٩٣

اوز اوزینی پك الوغ درجه‌ده دیه اعتقاد ایدوچی بر آدم، آش مجلسنده: «تیوشسز اوقوتولر چیقغاندن صوڭ خلق آراسنده قاتار رنجوی کوبایدی، تیوشسز اوقوتوچیلرنڭ اوزلرینه قاتار بولادر، جفاسینی اوزلری کوره‌لر» دیدیکنده، قارشوسینه اوطورمش بر معلم: «درست آیته‌سز، بالا اوقوتمقنی جان آلوب جان ویررلك اش صاناب شونڭ ایله اخلاص شغللنوچیلرده خسته‌لکلر کوب اولور، اما ایزه‌دن کیچه‌گه قدر قایغوسز وخفاسز آشاب‌یوروچیلرده‌نیندای‌خسته‌لك‌اولسون؟» دیمشدر.

حکایه

بورانده (*)

VI

توش وقتی اوزغان، بوران اوز اشنده ایدی... قارت بیك دقتلی و جانلی کورنه ایدی.

– یارتی یولنی کیلگاندرمز؟ دیدی مصطفی.

(*) باشی ١٣ نچی عدد‌ده.

– آرتق ... یستو وقتلرنده یتارمز - دیدی قارت و ینه اوسته‌دی: - حاضر آناڭ‌نڭ سویونچی! بیك سوینوب کوتا بولور.. البته لذتلی کورشو.. دورت یل!

– یکرمی یل!.. لکن ... بوکون قایتاسمنی بلمی اول...

قارت بر آز اویغه قالدی.

– آنالر بله.. یعنی سیزه؛ آلار همان بالانی توزه‌ب طورالر... دیدی.

مصطفی سکوت ایتدی. اول، بابای نڭ «توزه‌ب طورالر» دیگان سوزین آڭلارغه طروشه ایدی: کوڭللری هر وقت بالاده دیگان سوزیدر... یوق! غیبنی «سیزه‌رگه» اولغنه کفایت ایتماز.. یوقسه جانلری بالانی تعقیب ایته میکان؟..

....

اخشام وقتی. آغرلق و بیك اکرنلك ایله‌گنه قاراڭغولق پرده‌سی توشه ایدی..

مصطفی شو حالده ایدی، که خیاللری کوزینه کورنوگنه توگل آڭلاشا.. سویلی ده ایدیلر..

اول چیکمانگه چورنالغان، آناسی آنڭ کوزینه قاراب اکرنگنه سویلی:

– «مصطفی! کوزم نوری، آناڭ بولام... نیك کیلمیسن؟ کیل اوبیم بغرم ... آچولانمیم، بیتمه کل به‌رویگه‌ده آچولانمیم... کیل اوبیم ده، برگنه مرتبه... آنام دیب أیت!..».

مصطفی آناسینڭ آیاغینه طاشلانورغه دیب چیکمانی آچا ..کوز آلدنده فقط اوچسز قریسز قاراڭغولق... بوراندن قاپلانا ینه شول طانش چهره شول طاوشلر...

اول مصطفی‌غه، چانا یاننده ییاوله‌ب کیلگان کورنه... قوتلی و طوپاس ییلدن آیرلوب‌ده مصطفی نڭ قولاغی یانندن ایسکان ئلله نیندی خفیف و ملایم بر ییل آقندیسی کیگاشوبکنه:

– «أیت! آنام دیب أیت ... یکرمی یل ایندی ... ایشتسون!..» دیه ایدی.

مصطفی حاضر ایته‌ده ایدی...

آلدا، ئلله قايل‌ده دينگز آرقلی کورنگان توسلی طمزق و ضعيف اوط شعله‌لری چاغلب چاغلب کيته ايدی، که مصطفی‌نڭ قولاغينه، يراقدن، کيچه‌نڭ قاراڭغولغينه قوشيلوب اوز آلدينه بر موڭ و زارکويلی طورغان طاوشلر کيله باشلادی... اتلر اوره ايدی..

VII

اخشام اوتدی. بوران‌نڭ قوتروينه قاراماي قاپقه‌دن يوری ايديلر... خاتونلر، بر يسی کيلوب کرگانده ايکنچيسی بيك قايغولی روشده چغوب بارا و سوز قاتشمی ايديلر...

ترزه آلدينه ياتقان ساری ات، زور و قارا کوزلری ايله کيلگاننی قارشی آلا، کيتکاننی اوزاتا، فقط اورمی ايدی. اول قايغولی ايدی... چونکه آنڭ سويگان تربيه‌چيسی، خواجه خاتون، بوکيچ، ايندی، ئولومنڭ قورقنچلی طرناقلری آراسنده ايدی..

VIII

يه‌می اوزگارگان، توسی بالاوز کبی صارغايغان کوزلری توبکه باتقان، قول و آياغی صالقون، فقط کوکراگی بر قاباروب، بر توشوب، آغر آغر حرکت ايته...

زواللی خاتون کم بيلور دخی نيچه‌گنه مرتبه صولش آلوب صولش بيره‌چك، فقط حياتدن الوشی بتوب کيله ايدی...

اوزينڭ ايللی يل اداره اينکان خانه‌سی، که جسد، بتونلای آنی طاشلارغه حاضرلنوب چارپنمقده اولان روح‌ده، نيندير محبتلو کيساگينه ايللی يللق ايسکی ترزه‌لرندن آقتق محبت نظرن عطف ايدوب کيته‌سی کيله ايدی...

زواللی خاتون، قزغانچ والده کوزلری بلن نيدر ازلی، نيدر يوقسنه، کمنيدر کورمينچه اوله‌سی کيلمی...

طوروب، طوروب:

ـ کيلماديمی ؟.. ديب صوری ايدی.

قزی فاطمه بر طوقتامی يغلی...

والده‌سينڭ بر تاولکدن بيرو ابراد ايتمکده اولان شو «کيلماديمی» سوأللری آنڭ قلبنده‌گی ئلله نيندی تيران جراحتلرين آچقان ايدی...

اوچ هفته‌دن بيرو آغر خسته اولان والده‌سی اوزغان کيچ برنچی مرتبه، تون اورطاسنده:

ـ فاطمه، طور! تيزراك چغوب قارا!.. کيلماديمی ؟. ديب آنی قورقتقان ايدی.

مونه شوندن بيرو همان کوتا...

کون اورتاده ايندی صبرسزلق کورسته وصاتاشا باشلادی.

ايکندی بلن اخشام آراسنده اوکسوب اوکسوب يغلادی: گويا آنڭ، دنياده مثلی طابلمغان بر «محبتلو بالاسی» بولوب، نيندير «ظالملر» نڭ مکری سببلی آلار عمر بوينه کورشه آلميلر بولا... حاضرنده هم اول آناسينڭ آقتق صولوشنده آقتق بورچن ادا ايتارگه، آناسی ايله کوز کوزدن محبت باشلری توکشورگه کيلگان بولا، لکن... «بيچاره‌نی» کرتميلر، ينه ئلله نيندی قاراڭغوصحرالرغه قايتاروب بيره‌لر بولا...

اخشام وقتنده آنڭ طاوشی بتکان ايدی ايندی... فقط، همان شول «کيلماديمی» سؤال جانسوزينی، باطق کوزلری ايله کوگارگان ايرنلری‌نڭ حرکتی، ايکيده بر ابراد ايتوب طورا ايديلر...

بيچاره آنا! بيش - اون صولش، که هر بری بر عذاب هر بری بر جهنم بالقنی... صولادقچه بورا گی اورنندن قوبا، صولادقچه اوپکه‌لری برتقا- لانا، کوز آلدينه قارالی باشللی پرده‌لر قريله، اوزی توبسز، قريسز بوقلقغه کيته بارا...

گويا بونلرغنه آزده ـ ينه بالا حسرتی قاتشد- روب صولی...

شـفقتلو آنا! کاشکی بو قدراوق حسرت چيکمگان بولسه ايدڭ...

ای مرحمتلو آنا! کاشکی صوڭ ساعتلرگده‌گنه

آزغنه بولسه‌ده « آنی » اونوتا ایدك . . . بلکه بیش، اون دقیقه‌غنه اولسون آقتق و اك اذتلی حیاتك، که کورشو دقیقه‌لری ایلان فائده‌لنرگه، کونچی فلکنك موافقتن ده استحصال ایته بیلوردك . . . لکن هیهات ! ! .

آنك ایندی قول و آیاقلری سیزمی، قوزغالمی، صالقون و آغر طاشلر . . . توبن طارتالر . . . اول بیك اگرنگنه توبسز وصالقون دینگز توبینه توشوب بارا . . . حاضر ایندی کوز آلدنده اول قارالی یاشللی پرده‌لرده یوق، اول بیك یراق کوره، برده کورمگانن کوره . . . بیك یوغارو کوره، بیك یاقتی کوره، قویاشدن ئلله نیچه مرتبه آرتق یاقتیلق کوره . . . مونه شول یاقتیلق نك صوزلوب کیلگان نچکه بر تارماغی غنه آنی کوکرا گندن آصوب طوتا . . . اول نچکه تارماق ده آغرلقغه چدامی بوشی، یبارله بارا . . . بو همان توبسزلکگه کینه، توبان کیتدکچه دینگز صالقونلا بارا . . . ضررلی توگل ! . لکن . . . آه، یالغوزیغنه . . . کاشکی « اول » ده برگه بولسه ایدی . . ئلله قایلرده آداشوب قالا تورغاندر . . .

تارماق ازلورگه کوب قالمی، نچکه‌ره . . .

*

چو ! ایشك آلدنده کملر ؟

ایشك آچلدی. کردیلر . . .

قاتدی بریسی . . . تزلندی ! . .

ــ « آنام ! . . » قچقردی .

ــ ؟ ؟ ؟

مصطفی ایدی .

میته حالنه صوزلغان آناسینك قوللرینه یابشوب:

ــ کیلدم . . . شفقتلو آنام ! برگنه یوزمه قارا ! .

آنام، جانم کوزم . . . آنام ! . . دیب آقروب آقروب یغلی فقط آناسی التفات ایتمی ایدی . . .

اولدقچه بو، قزغانچ بر لوحه ایدی، که بر آنا یکرمی یللق هجران صوگنده، یکرمی یللق گناهندن توبه ایتوب، قارشوسینه تزله‌نگان بالاسینه گویا اوپکاله‌گان، أیلانوب قارامی . . .

آه ! . . کاشکی برگنه قاراسون ! . .

لکن اول ایندی قاری آلمی ایدی . . . چونکه ئلیگی نچکه تارماق نك منبعنه قاراب طورغان کوینچه . . . اوچوندن اوچقنوب کیتکان ایدی . .

بوران ایسه همان بوری ایدی . . .

ش . کمال .

تصحیح

١١ نچی عدد شورانك ٣٤٣ نچی صحیفه ٢نچی باغانا ٢٠ نچی یولنده « چعالر » دیگان سوز « چغارلر » دیب اوقولورغه، ١٢ نچی عددنك ٣٧٦ صحیفه ٢ نچی باغانا ٢نچی یولنده « اویلرینك » دیگان سوز « اویلرین » دیب اوقولورغه، ٣٧٧ ص برنچی باغانا ٢٦نچی یولنده « بتون » دیگان سوز « بتون توگرك » دیب اوقولورغه، ٢ نچی باغانانك ٦ نچی یولنده « اولچاو » دیگان سوز « اولچاوی » دیب اوقولورغه، ١٦ نچی یولنده « بَو » دیگان سوز « بُو » دیب، ١٣ نچی یولنده « با » دیگان سوز « بالا » دیب، ٢٢نچی یولنده « سلفلرمزنی » دیگان سوز « سلفلرمز » دیب اوقولورغه تیوشلی .

محرری : رضاء الدین بن فخر الدین .

ناشرلری : محمد شاکر و محمد ذاکر رامیفلر

« شورا » اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان ادبی، فنی و سیاسی مجموعه در .

آبونه بدلی: سنه‌لك ٥، آلتی آیلق ٢ روبله ٦٠ کاپك .
« وقت » برلن برگه آلوچیلرغه :
سنه‌لك ٩ ، آلتی آیلق ٤ روبله ٦٠ کاپك در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: НА 2-й СТР. ОБЛОЖКИ
30 КОП., НА 3 и 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.
АДРЕСЪ: г. Оренбургъ, Редакція журн: „ШУРО“.

اورنبورغده « وقت » مطبعه‌سی .

ТИП. ГАЗ. „ВАКТЪ“ ОРЕНБУРГЪ.